

KUŞ SESİ

Sayı

03

Mayıs
Ağustos
2016

*Hatay'ın
kuşları*

*Kuşlar
için sığınla
ormanları*

*Bozkırın
toyları*

Fotoğraf: Cüneyt Oğuztüzün

Bahri

merhaba

Kuş Sesi'nin üçüncü sayısı Seferihisar Doğa Okulu ve Doğa Derneği gönüllülerinin ortak çabasıyla yayında. Kuş Sesi'nde kuşların yaşamına, kuşlar hakkında yapılan etkinliklere, koruma çalışmalarına ve kuşlardan ilham alınarak yapılan sanatsal çalışmalara yer veriyoruz.

Anadolu doğasını bize en berrak haliyle tanıtan Cüneyt Oğuztüzün'e saygıyla.

hataı'ın kuşları

Yazı:
Meltem Ünal

Fotoğraf: Meltem Ünal

Göç sırasında sıkça grup halinde görülen yaz atmacası (*Accipiter brevipes*)

353 kuş türünün yaşadığı Hatay'da,
Bir zamanlar Türkiye'nin en büyük gölü olan Amik Gölü'nün her ne kadar
yok olmuş olsa da özü Gölbaşı Gölü'nde yaşıyor.

Hayatınızın zor olduğunu mu düşünüyorsunuz?
Tekrar düşünün. Yaşamak için kıtalar arası uzun bir
yolculuğa çıkmamız gerekmiyor. Bu yolculuğa çık-
madan önce kilonuzun iki katına ulaşmanız gerek-
miyor. Hiç gitmediğiniz bir yolda, hiç bilmediğiniz

bir yönü, bir rotayı ve uygun zamanı kestirmeniz
gerekmiyor. Kimse size öğretmediği halde gökyü-
zünün, güneşin, yıldızların gizli işaretlerini bilmeniz
gerekmiyor.

Hala hayatınızın zor olduğunu düşünüyor musunuz? Gözlerinizi gökyüzüne çevirin o halde. İlkbaharda ve sonbaharda, insanoğlunun sıcaklık değişimlerine bile uyum sağlayamadığı bir zamanda, kuşlar gökyüzünde göç ediyor. Kimisi hiç beslenmeden, sadece daha önce depoladığı yağları kullanarak, kilometrelerce yüksekte, kimisi diğer kuşlarla beraber ağaçtan ağaca, çalıdan çalıya yol alıyor.

Anadolu Avrupa, Afrika ve Asya, Afrika arasında olan bu geçişler için bir köprü niteliğinde. Bu köprü'nün Anadolu'nun en güneydeki kısmı olan Hatay ise bu güçlü canlıların zor hayatlarına tanık olabileceğimiz nadir alanlardan birisi. Her ilkbaharda üremek için güneyden kuzeye, her sonbaharda daha uygun besin ve iklim koşulları için kuzeyden güneye doğru olan bu yolculukta, Hatay tüm zenginlikleri ve güzellikleriyle kuşların yardımına koşuyor. Bilim insanlarının Hatay'da yaptığı çalışmalara göre leylekler, pelikanlar, kartallar ve şahinler gibi süzülerek göç eden kuşlardan ilkbaharda 185 bin; sonbaharda yavrularıyla birlikte 315 bin birey görülebiliyor.

Bu geçişler için uygun rüzgarları ve yükselen hava akımlarını sağlayan Amanos Dağları, bir yandan da göç ederken beslenen ve saklanacak ağaç, çalı gibi bitkilere ihtiyacı olan daha küçük kuşlar için de misafirperver davranıyor. Uygun iklimi, uygun besini, arama; kışın soğuktan kaçmak için yapılan bu yolculukta Hatay tüm dağları, ovaları, suları ve Amik Gölü'nün yaşayan son kalıntısı Gölbaşı Gölü'yle, bütün olanaklarını kuşlara sunuyor.

Tabi ki kuşların hepsi hayatları boyunca böyle uzun ve zor yolculuklar gerçekleştiriyor. Bazı türlerde, anne ve babalarının özenli bakımlarından sonra genç bireyler, kendilerine yeni yaşam alanları bulup bütün hayatlarını burada geçiriyor. Hayatın onlar için de bir sınavı var. Bu türler de kışın zorlu koşullarını başarıyla atlatıp, besin kıtlığına çözüm bulmak zorunda. Dağlarda yaşayanlar ise daha alçak kısımlara doğru yolculuklar yaparak bu koşulları atlattıyor.

Bu şekilde yaşayan kuşlar için Amanos Dağları hem barınak, hem de besin sağlıyor. Hatay'ın yüzde 46'sını kaplayan Amanoslar "Anadolu Diyagonalı" olarak adlandırılan; büyük bir çeşitlilik ve endemizm oranına sahip olan dağ silsilesinin en güney ucunda bulunuyor. 2268 metre yüksekliğe kadar çıkan zirveleri, farklı iklim, sıcaklık, nem ve yağış düzeyleri

Fotoğraf: Meltem Ünal

Hatay'da göç ederken görebilecek türlerden biri olan arı şahini (Pernis apivorus)

Amanos Dağları'nı dünyanın biyolojik çeşitlilik sıcak noktalarından biri yapıyor.

353 kuş türüne ev sahipliği yapan Hatay'da, bu zengin dağlarının yanı sıra, bir zamanlar Türkiye'nin en büyük gölü olan Amik Gölü'nün her ne kadar yok olmuş olsa da özü Gölbaşı Gölü'nde yaşıyor. İçinde barındırdığı canlılar nedeniyle Amik Gölü'nün küçük bir modeli olan Gölbaşı Gölü'nün halk tarafından "Balıklı Göl" olarak isimlendirmesinin sebebi, Amik Gölü'nün ona miras bıraktığı balıklar.

Gölbaşı Gölü 79 hektardan ve 462 hektar bataklıktan oluşurken, Amik Gölü en az 89 kilometrekare idi ve taşkın zamanlarında 220 kilometrekareye kadar çıkabiliyordu. Kışın ise yağmurun bereketiyle beraber Amik Gölü ve çevresindeki bataklık alanlar tek bir göl izlenimi verirdi. Suyun azaldığı yaz aylarında ise üç ayrı göl gibi görünürdü. Bunlarda biri daimi göl, diğer ikisi ise bataklık özelliğindedi. Daimi göl diğerlerine göre daha derin olduğu ve içinde saz, kamış gibi bitkiler olmadığı için bir gölden çok denize benzerdi. Halk buradan balığını avlar, sazını kamışını kesip sepetini yapar, ekmek parasını çıkarırdı. Göl ise bunlara hiç aldırmandan iklimi düzenler, tarım alanlarının verimliliğini artırır, içindeki ve etrafındaki tüm canlılara yaşam kaynağı olurdu.

1955 ise yılında gölü kurutma çalışmalarına başlanmış, bu çalışmalar 1975 yılına kadar sürmüştür. Kurutulduktan sonra açığa çıkan alanlar köylülere verilmiş, tarıma açılmıştır. Ama maalesef insanoğlunun planları yolunda gitmemiş, gölden çalınan alanlarda yapılan tarım kısa süre sonra verimliliğini kaybetmiştir. İnsana olan zararları bununla da kalmamış, yöre halkı geçim kaynaklarını kaybetmiş, iklim değişikliğine hatta sellere maruz kalmıştır.

Gölün kurutulduğu alanda yaşanan bunca sorundan sonra 2001 yılında alana havalimanı inşa edilmiş, bununla da kalınmamış 2007 yılında da kapasitesi arttırılmıştır. Hatta bu durum sadece insanlar için değil, alanı göç ederken kullanan kuşlar için de sorun yaratmış hayatlarını tehlikeye atmıştır. Havalimanı yapıldığı günden bu yana defalarca sel altında kalmış hatta 2015 Ocak ayında bir buçuk ay kapalı kalmıştır.

Ne yazık ki gölün kurutulmasından, insanlardan daha çok etkilenen canlılar da olmuştur. Birçok canlı yuvasını ve yaşamlarını kaybetmiştir. Her yıl 200 binden fazla bireyin uğrak noktası (olmuş) olan Amik Gölü, yılın farklı zamanlarında 250 kuş türünü barındırıyordu ve bu kuşlardan 48'i de Amik Gölü'nde üreyordu. Dünyanın sayılı sulak alanlarından birisi olan Amik Gölü'nün kurutulmasıyla binlerce pelikan, yüz binlerce su kuşu, alanı terk etti.

Amik Gölü'nün kurutulmasıyla oluşan kayıplar sadece bizim kaybımız değil bütün dünyanın kaybı. Çünkü Amik Gölü'nde yaşayan bazı türler diğer türdeşlerinden biraz farklılaşmış, farklı 'alttürler' oluşturmuştu. Amik Gölü'nde bulunan turaç (*Francolinus francolinus billypayni*) diğer turaçlardan daha

büyükken gölde yaşayan bıyıklı baştankara (*Panurus biarmicus kosswigi*) da bütün dünyada yaşayan bireylerinden daha kızıl kahverengi renkteydi.

Gölün kurutulmasıyla beraber bir diğer kayıp Türkiye'de görülmeyen yılanboyunun sadece orada yaşayan bir alttürüdür (*Anhinga rufa chantrei*). İsmi suda yüzerken su yılanı gibi tuttuğu uzun boynundan alan yılanboyunun erkekleri siyah parlak tüylü, dişileri ve gençleri kahverengimsidir. Gözleri altın renklidir ve avlanmasına yardımcı olacak uzun sivri bir gagası vardır. Yılanboyun balıklarla, kurbağalarla, sucul yılanlarla ve yumuşakçalarla beslenen; sulak alanlarda yaşayan diğer türlerle birlikte üreyen ve tüneyen bir türdür.

Tüm bu kayıplara rağmen farklı canlılar için farklı yaşam alanlarına sahip olan Hatay, hem Avrupa'nın korumada öncelikli yüz orman alanlarından birini, hem de Türkiye ölçeğinde pek çok Önemli Doğa Alanı'nı içermektedir. Subaşı Kuş ve Kelebek Gözlem Derneği'nin araştırmaları Hatay'da 353 kuş türünün bulunduğunu ve bunların bir kısmının sümsükkuşu (*Morus bassanus*), kulaklı batağan (*Podiceps auritus*) pasifik incirkuşu (*Anthus rubescens*), moğol incirkuşu (*Anthus godlewskii*), küçük mukallit (*Iduna caligata*), ak çaylak (*Elanus caeruleus*), dikkuyruklu ötleğen (*Prinia gracilis*), bozkır ötleğeni (*Sylvia conspicillata*), akkuyruklu kızkuşu (*Vanellus leucurus*), korsanmartı (*Stercorarius parasiticus*), çölkoşarı (*Cursorius cursor*) gibi Türkiye'de nadir olarak görülen türler olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Fotoğraf: Meltem Ünal

Ülkemizde sadece Akdeniz sahillerinin doğu kısmında görülen ve yerleşik bir tür olan dikkuyruklu ötleğen (*Graceful prinia*)

Sık rastlanmayan nadir türlere ev sahipliği yapmasının yanı sıra Hatay, dünya çapında nesli tükenme tehlikesi altında olan türlere de kimi zaman ev sahipliği yapıyor, kimi zaman göçleri sırasında yükselen hava akımını, kimi zaman besin ve konaklama alanını sağlıyor. Bölgeyi göç için kullanan ve nesli küresel ölçekte tehlike altında olan küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), alanda üreyen ve tehlike sınırında olan boz kirazkuşu (*Emberiza cineracea*), Amanoslar'ı göç ederken kullanan ve 'hassas' korumaya statüsünde olan büyük orman kartalı (*Clanga clanga*) ve tehlike sınırında olan pasbaş patka (*Aythya nyroca*) alanda görülen türler arasında.

Her türlü yaşam alanını tercih eden kuşlardan, en büyüğünden, en küçüğüne, en güçlüsünden en narinine kadar hepsi bize bir şeyler anlatıyor olmalı. "Kuşları takip ederek dünyanın en güzel yerlerini görebilirsiniz." demişti ünlü bir bilim insanı. Kuşlar dünyanın en güzel yerlerine gidiyor, oraları daha da güzelleştiriyor. Sonra biz gidiyoruz o güzelliklerin peşinden. Dağlarına, topraklarına, sularına sevdalanıyoruz. Hem sevdalanıyoruz, hem de sevdiğimiz gibi bırakmıyoruz. Kendi keyfimizce şekillendiriyoruz onları. Özgürce akan sularına setler çekiyoruz. Sadece akarsulara özel olan, bol oksijene ve serin sulara ihtiyaç duyan canlıları yok ediyoruz. İçine zehirli atıklar boşaltıp sonra o zehirli sularla suladığımız tarlalarda kendi yiyeceğimizi yetiştiriyoruz. Göllerin karakterini değiştiriyoruz, içinden bir şeyler alıp bir şeyler ekliyoruz. Yetmiyor yok ediyoruz. Sonra bir kuraklıkla, bir selle boğuşuyoruz. Tarımda verim azalınca da iklim değişikliği diyoruz. Dağlarını kesip biçiyoruz. Hem de sadece üstünde içinde yaşayanları değil, toprağı, taşları, kayaları kesip biçiyoruz. Sulak alanları kuraklaştırıp, bozkırlarına gölet yapıyoruz. Her canlının kendine özel istekleri olduğunu unutup, her yere kendi istediğimiz 'tek tipleştirme-yi' uyguluyoruz. Zenginlik ve çeşitliliği aynılığa tercih

Fotoğraf: Meltem Ünal

Zıpkın gibi gagasıyla balık avlayabilen alaca balıkçıl (*Ardeola ralloides*)

ediyoruz. Belki şu an fark etmiyoruz ama kuruttuğumuz her göl kadar, sınırladığımız her akarsu kadar, yok ettiğimiz her yaşam alanı ve her canlı kadar kendi geleceğimizi de kurutuyoruz, sınırlıyoruz ve yok ediyoruz.

Yaşattığımız her yaşam kadar biz de yaşıyoruz ve yaşayacağız. Gölbaşı Gölü çiftçiye ürün, balıkçıya balık, sepetçiye saz veriyor. Özgürce akan her nehir, toprağı suluyor bitkileri yeşertiyor. Her orman, her bozkır ve her çalılık alan kendine ihtiyaç duyan canlılara uygun yaşam koşulları sağlıyor. Temiz hava ve su hepimizin hakkı. Yaptıklarımız geleceğimizi belirliyor. Hem de kat ve kat fazlasıyla...

Kaynaklar:

<http://dogalhayat.org/>

<http://kokpit.aero/hatay-havalimani-sel-sezonu-acildi>

<http://subasikus.org/>

<http://www.animalprotectiongroup.de/tuerkei/tiere-in-der-umwelt/203-amik-goelue>

<http://www.iucnredlist.org/details/22696705/0>

<http://www.milliyet.com.tr/hatay-havalimani-rezaleti/gundem/gundemyazardetay/13.02.2012/1501525/default.htm>

<http://www.sabah.com.tr/yasam/2012/01/30/hatay-havaalanini-su-basti>

Korkmaz, H., 2008, Antakya-Kahramanmaraş Graben Alanında Kurutulan Sulak Alanların (Amık Gölü, Emen Gölü Ve Gavur Gölü Bataklığı) Modellerinin Oluşturulması/The Constitution Of Models Of The Dried Wetlands (Amık Lake, Emen Lake And Gavur Lake Swamp) In The Antakya-Kahramanmaraş, Musatafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5;9.

Sluys, R., 1983, Geographical variation and distribution of the Bearded Tit *Panurus biarmicus* (Linnaeus, 1758) (Aves), *Bijdragen tot de Dierkunde*, 53;13,28.

Longozun Kanatları

Röportaj:
Alper Tüydeş

Karacabey Longozu gerek bataklıkları, gerek kumul sahil şeridi ve gerekse zengin bitki ve ağaç çeşitliliği ile Türkiye'nin eşsiz coğrafyalarından biri.

17. Türkiye Kuş Konferansı'ndan sonra ben de bir şekilde katkı sağlamak isterim diye iç geçirmiştım Kuş Sesi için. Sevgili Burçin Feran vesile oldu, ben de fotoğraflarımı kuşlara gönül verenlerle paylaşma imkanı buldum. Türkiye'de nadir bulunan longoz ormanları ilginç ekosistemleri, canlı türleri ve her mevsim değişen eşsiz manzarasıyla doğaseverlerin büyük ilgi odağı. Bu dört longoz içerisinde biri var ki diğerlerinden çok daha farklı. Longoz yani subasar tarafı oldukça büyük olan Karacabey Longozu, değerinin anlaşılmasıyla birlikte son yıllarda adından sıkça söz ettirmeye başlamış durumda.

Longozlar, sözlük anlamıyla su basar anlamına geliyor. Karacabey Longozu gerek bataklıkları, gerek kumul sahil şeridi ve gerekse zengin bitki ve ağaç çeşitliliği ile Türkiye'deki eşsiz coğrafyalardan biri olma özelliğini taşıyor.

Bölgede düzenli gözlemlere başlamadan önce Karacabey Longozu'nda tespit edilen tür sayısının

200 bile olmadığı düşünülürken; ortalama beş yıldır yaptığım düzenli gözlemler sonucunda 270 tür tespit etmiş ve fotoğraflamış bulunmaktayım. Her geçen gün bu sayının arttığını da belirtmeliyim.

750 hektar olan Karacabey Longozu'nda yaşayan türler için en büyük tehditler kaçak avcılık, yasadışı ağaç kesimi ve kirlilik. Fakat avcılık ve kaçak ağaç kesimleri bölgeye ziyaret amaçlı gelenlerin artmasıyla giderek azalmış durumda. Kirlilik ise maalesef zaman zaman moloz dökümleri ve günübirlik piknikçilerin bıraktığı atıklarla giderek artmakta.

Bana ayrılan bölümü en çarpıcı ve merak edilen türlerden seçmeye çalıştım. Tepeli pelikanların Karacabey Longozu'nda dört mevsim görülebilmesi, kuğuların yıllardır ürüyor olmaları, kıyı çamur çulluğunun her sonbahar bölgeyi ziyaret etmesi, balık kartalının burada ürüyor olma olasılığı ve ak sırtlı ağaçkakanın gizemli dünyası burada anlatacağım konular arasında.

Tepeli Pelikan

Bölgede görmekten bıkmayacağınız bir tür. Kışın ormanın en iç kısımlarına kadar giren gölün yatakları ile birlikte bu devasa kanatlılarda da orman içlerinde yerini alıyor. En derin noktalarına kadar balık kovaladıklarına şahit oldum defalarca. Sık bir ormanın içinde, ağaçların arasında yüzen bir pelikan düşünsenize.

Fotoğraf: Alper Tüydeş

Tepeli pelikan

Kuğu

Türkiye’de kuluçkaya yatan çok az sayıdaki kuğuya Karacabey Longozu’nda rastlamak mümkün. Uzun yıllardır yaptığım gözlemler sonucunda 2012-2013 yıllarında üreyen bir çift kuğu, bölgede düzenli olarak görülmekte iken sonraki yıllardan bugüne bu sayı giderek artış göstermekte. Bu yıl bahar ve yaz aylarında (Mart, Nisan, Mayıs) alanda 4-6 çift kuğunun kuluçkaya yattığını tespit ettim. Bunun yanı sıra alanda büyüyen kuğular üreme erişkinliğine ulaşana dek yazın da görülebiliyor. Bu yıl alanda en az 20 kuğu tespit edildi. Birkaç yıl sonra doğan yavruların da üremek için bu yeri kullanacağını ümit ederek gözlemlerimize devam ediyoruz.

Fotoğraf: Alper Tüydeş

Kuğu

Kıyı Çamurçulluğu

Özellikle sonbahar göçünde Eylül başı itibariyle birkaç gün de olsa Dalyan Gölü'nde mola veren nadir türlerimizden. Türkiye'de nadir görülen türler arasında olan bu kuş bugün pek çok kuş fotoğrafçısı ve gözlemcisinin hayallerini süslemekte. Her yıl neredeyse aynı tarihlere denk gelen göçü (Eylül ve Ekim ayları) ile beraber bu kuşla Karacabey Dalyan Gölü'nde randevulaşmış gibi buluşabilirsiniz. Kıyı çamurçulluğu göç sırasında birkaç gün uğradığı Karacabey Longozu'nun denize yakın kıyılarında böcek ve solucan gibi canlılarla beslenir. 2013 yılında 3 birey aynı anda alanı kullanmıştır.

Fotoğraf: Alper Tüydüş

Kıyı çamurçulluğu

Balık Kartalı

Benim özellikle etkilendiğim türler arasında olan bu yırtıcı, 4 yıldır sonbahardan ilkbahara kadar Karacabey Longozu'nda kendini göstermekte. 2014'te ise aynı anda alanda bahar döneminde 3 birey görülmesi "Acaba ürerler mi?" sorusunu akıllara getirse de bu konuda somut bir veri elimize geçmemişti. Ta ki 2016 yazına kadar. Lider Sınav'la Haziran'da yaptığımız atlas çalışması sırasında Susurluk Irmağı üzerinden Karacabey istikametine doğru seyreden bir birey görmüştük. İlk olarak o an, bölgede ürediğinden şüphelenmiştik. Temmuz ayında ise rastladığım bir olay bu şüpheyi daha güçlü hale getirdi.

Longozun arka tarafında yer alan ve kuş uçuşu altı kilometre mesafede altı yüz rakımda bulunan ıhlamur ormanlarının üzerinden deltaya doğru yüksekten süzülen bir birey fark etmiştim. Bu zamanda burada ne işi var diye heyecanımı bastırmaya çalışırken 5-6 dakika sonra orta yükseklikten muhtemelen başka bir kartalını bu kez öteki bireyi geldiği tarafa giderken gördüm. Dikkatli baktığımda ise ayağında bir balık ile bu yolculuğu yaptığını fark ettim. İki farklı birey mi görmüştüm, yoksa aynı birey mi idi? Aynı birey ise bir balık kartalı avladığı balığı etrafında onlarca yüksek ve kuru ağaç varken 6-10 kilometre uzağa taşıyıp orada yer miydi?

Fotoğraf: Alper Tüýdeş

Balık kartalı

Ak Sırtlı Ağaçkakan

Düne kadar Anadolu'nun en zor görülen türleri arasında olan ak sırtlı ağaçkakan bugün neredeyse alana gelen herkesin çok kolay gözlemleyebileceği bir tür olarak anılıyor. Aslında kuş gözlemeye başlamama vesile olan tür de ak sırtlı ağaçkakandır. Öyle ki her şey sosyal medyada ağaçkakan diye yayınladığım fotoğrafın altına Cansu Özcan'ın bu ak sırtlı ağaçkakan ve çok nadir bir tür demesiyle başladı.

Fotoğraf: Alper Tüýdeş

Ak sırtlı ağaçkakan

Sonra sonra longozun kuşlar ile alakalı önemini ve ak sırtlı ağaçkakani tanıma imkanı buldum diyebilirim. Bugün onlarca insana longozda aksırtlı ağaçkakani göstermek ve fotoğraflatmak için rehberlik ediyorum. Önceden Kocaeli, Kırklareli ve Karadeniz kıyılarında yüksek rakımlarda, derin ormanlarda aranan tür artık daha sık görülebiliyor.

Kuşçulara Mektup Var!

Yazı:
Seyhan Yürek
(Pamuk Nine)

Fotoğraf: Seyhan Yürek

İshak kuşu

“Doğayı çok severdim ama sadece sevmenin yetmediğini,
tanımak gerektiğini o zaman anladım ve daha önce yaşamamış gibi
saydım kendimi.”

Kuşlarla ilgili bir dergide duygularımı dile getirmek aklıma gelmeyen bir şeydi. Bu fırsat için teşekkür ediyorum. Kuşlara ilgim yaklaşık on yıl önce Tunceli’de ev yapıp yazları orada geçirmeye başladığımızda yolda yaralı bir kuş bulunca başladı. Doğayı çok severdim ama sadece sevmenin yetmediğini, tanımak gerektiğini o zaman anladım ve daha önce yaşamamış gibi saydım kendimi.

Ben doğma büyüme İzmitliyim. Anne ve baba tarafından ailem Bulgaristan muhaciridir. 1900'lü yılların başlarında göç etmişler. Tuncelili olan eşimle öğretmenliği dolayısıyla İzmit'te tanışıp evlendik. Eşimin köyünü ilk ziyaretlerimizden hatırladıklarım yokluklar. Elektriğin ve suyun olmadığı, yemeğin ateş üstünde pişirildiği ortamda ateş yakmayı bilmeyen bir şehir kızı olarak şaşkına döndüm. Ancak güzel Munzur Dağları'nı, köyün içinden ve etrafından akan Munzur Çayı'nı hiç unutmam. 35 yıl sonra çocukları büyütüp, emekli olup, köyü ziyaret ettiğimizde havasına, suyuna ve doğasına tekrar vuruldum. Orali olan eşimden çok, ben burada ev yapalım diye ısrar ettim.

Tunceli'deki arazimiz Ovacık ilçesi Güneykonak Köyü'nün az dışında yer alıyor. Ev yaparken eşimden ilk isteğim üç dönüm arazimizin

bir bölümüne ağaç ekmesiydi. Ağaçlar büyüsün küçük bir koru olsun, kuşlar gelsin seslerini duyalım istedim. Sağ olsun eşim kırmadı, bir dönüm kadar yere palamut ekti. Büyümleri çok uzun zaman aldı ama nihayet son senelerde kuşlar yuva yapmaya başladı üzerlerinde.

Evimizi inşa ettikten bir sene sonra internet bağlattık ve bilgisayar aldık. Altmış yaşından sonra ve oğlumdan yardım alarak yavaş yavaş bilgisayar kullanmayı öğrenmeye başladım. Bir sabah köyden süt almaya giderken yolda yaralı bir kuş gördüm ve eve dönüp bir kutu aldım, yaralı kuşu zor bela içine koyup eve götürdüm. Eşim biraz buğday ver dedi, içeri girdim bir ses geldi. Çıktım baktım, kelimiz boynundan yakalamış götürüyor bizim kuşu. Elinden almadım, zaten sakat hayvan, bir de boynundan darbe yemiş daha çok acı çeker diye düşündüm. Daha önce çektiğim fotoğrafını kardeşime gönderdim. Kardeşim balıkçıl kuşu olduğunu zaten bakamayacağımı söylese de çok üzüldüm.

Bilgisayarda biraz inceleme yaptım ve o güne kadar böyle bir dünyadan bihaber olmama çok şaşırdım. Sizleri yani kuşçuları buldum, ben de kuş fotoğra-

fı çekmek istiyorum diye düşündüm. Sizleri takibe başladım, arkası geldi tabii. Almanya'daki tanıdıklarımıza fotoğraf makinesi ismarladım, makineyi kullanmayı çözemezsem oğluma veririm diye düşündüm. Zaman içerisinde, kuş fotoğrafı çekmeye olan hevesim sayesinde bitmek bilmez denemelerden sonra zar zorda olsa öğrendim kullanmayı. Bir süre sonra internette hevesimi ve kuş fotoğraflarımı

paylaştığımı gören oğlum da bana 400'lük bir lens hediye etti.

Fotoğraflarımı kışı geçirdiğimiz Marmaris'in Söğüt Köyü'nde, daha çok da baharı ve yazı geçirdiğimiz Tunceli'de çekiyorum. En çok üç dört kilometre kare içerisinde ne çekebilirim sizlerle paylaşmaya çalışıyorum. Kuşlar hakkındaki siteye resmi olarak 103 tür yükledim. Aslında çektiğim tür sayısı daha fazla, maalesef bazı fotoğrafları yanlışlıkla silmişim.

Seyhan Yürek ve torunu

Ne yazık ki gittikçe daha az yere yürüyebiliyorum artık. Kilom arttıkça dizlerim kötüleşti ve bu sene bir de katarakt geldi başıma. Katarakt sorunumu çözssem bile fotoğraf çekmeye bundan sonra ne kadar devam edebilirim bilemiyorum. Her şeye rağmen üretmeden oturmayı sevmediğim için sonuna kadar gayret etmeyi düşünüyorum. Yakında bir yaşına basacak torunumu şimdiden kendi yerime hazırlamaya ilk dürbününü alarak başladım.

Şimdi geldiğim yere, kat ettiğim yola bakınca ben de şaşıyorum. Kuşları merak ederek başlayan fotoğraf ilgim, kelebeklere yöneldi, sonra memelilere ve sürüngenlere, son olarak da çiçeklere. Yurtiçinden ve yurtdışından gelen, kuşlar, kelebekler ve memeliler konusunda araştırma yapan uzmanları ve meraklıları ağırlamaya, onlara Tunceli'nin doğası konusundaki araştırmalarında eşimle yardımcı olmaya çalışıyoruz. Arabamız olmadığı için yaylalara gidip rahatlıkla çekim yapamıyorum. Ancak Tunceli ve çevresindeki doğanın hala yeni keşiflere müsait olduğunu düşünüyorum. Kuş fotoğrafçılığı yolculuğumda bana yardımcı olan, beni yönlendiren ve cesaretlendiren tüm "kuşçu ailesine" teşekkür ediyorum.

Serçe ve Menengiç Ağacı

Yazı:
Raziye İçtepe Akyol

Serçeler, kışı rahat geçirmek için menengiçe güvenirken, yoldan geçen göçmen kuşları da sofraya davet eder. Şu zamanlar tam da bu tadı seven serçelerin nereye gittiğini izleme vakti.

Havada güz kokusu var. Hani köyde kadınlar bir sabah kalkar ve bugün tarhana, bulgur yapma zamanı geldi der ya, öyle bir gün. Tarlanın hemen kenarındaki menengiç ağacının rengi daha dikkat çekici bugün. Sanki bayrammış da, akşamdan kınalar yakmış yapraklarına, sabah da kınalarının hepsi tutmuş gibi. Neşeli bir kızılık. Güzün tadını sonuna kadar çıkarmanın peşinde.

Dallarında misafir serçeler. Biri gidince diğeri çağlıyor kapısını menengiçin. Daha yakından bakınca bu sık ziyaretlerin rengi ortaya çıkıyor. Mavi ile yeşil renk arasında küçücük tohumlar olgunlaşmış. Haberin müjdecisi serçeler. Ağacın neşesi şimdi daha iyi anlaşılıyor. Kurt kuş için büyük bir sofraya kurulmuş hemen yanı başında. Menengiçin kaç kere insanıyla kuşuyla bereketini paylaştığını gördüm. Serçeler, kış ayağını salmaya başladığı bu günlerde hemen menengiçin kanatları altına sığınır, o mavi yeşil tohumların gücü kış boyunca onlara destek olur.

Akdeniz'in sakinlerinden biri olan menengiç ağacı, bereketini kimseden sakınmaz. Ağzının tadını bilenler bu zamanlar serçeleri takip eder. İnsanlar da serçeler gibi kış hazırlığı yapar. Olgunlaşan salkım salkım menengiçler toplanır. Tohumlar ağaçtan ayrılınca bu çıtı pıtı haline yeni bir isim konulur: çitlembik, anamın deyişiyle "çitemik". Hemen usulca suya tutulur salkımlar, tozu toprağı varsa üzerinde, gitsin diye. Hemen ıslak ıslakken tuz serpilir çitemiğin üzerine. İki hafta güneşe emanet edilir. Kuru-yan mavi yeşil çitemikler kışın soba başının sevilen çerezlerinden. Yerken damakta kalan damla sakızının rahiyası, yaz günlerini anımsatır.

Serçeler, kışı rahat geçirmek için menengiçe güvenirken, yoldan geçen göçmen kuşları da sofraya davet eder. Şu zamanlar tam da bu tadı sevenlerin serçelerin nereye gittiğini izleme vakti.

Kızılgerdan

Tam kapatırken penceremi,
Bir kızılgerdan sesi geldi.
Açık kaldı pencerem hep,
Kızılgerdan susana dek.

Göçte

Gözlerim gökyüzünde, üstlerinde.
Aklım kanatlarında takılı,
Sona kadar onlarla.

Şiir: Cemil Gezgin

Eser: Yüksel Sönmez

Alpin Kuşak Bitkileri ve Kuşları

Yazı:
Volkan Eroğlu

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Gentiana verna, Ilgaz

Alpin kuşak kuşları hakkında daha detaylı gözlemler yapmak istiyorsanız dağların zirveleri sizi bekliyor. Sadece kuş işte deyip geçtiğimiz ve sonra yaşam hikayelerini paylaşarak öğrendiğimiz türler ile aynı yerde zaman geçirdikten sonra giderek onlarla bütünleşeceğiz ve bu nadir yaşam alanlarının değerini daha iyi anlayacağız.

Yazımıza hayal ederek başlayalım. Deniz kenarında oturuyoruz ve birden aklımıza çılgınca bir şey geliyor ve en yüksek noktadan dünyaya bakmak istiyoruz. Hemen sırt çantalarımızı ve gerekli eşyalarımızı alarak koyuluyoruz yola. Dağa tırmanmaya başladıkça, etrafımızda farklı farklı birçok bitki gözümüze çarpıyor. Artık çok yükseklerle gelmeye başlıyoruz ve giderek etrafımızdaki ağaçlar azalıyor. Bir süre sonra ağaçlardan eser kalmıyor. O serin ve görkemli ağaçların altında yuvalanmış serçeler, ötleğenler, baştankaralar yerlerini, çığlık çığlığa öten şahinlere kartallara ve ıslıksı sesleriyle dağ kargalarına bırakıyor. Etrafımıza daha detaylı baktığımızda ise daha önce hiç görmediğiniz göz alabildiğine renkli çiçekler karşılıyor bizi. Artık alpin kuşaktasınız. Masal gibi bir diyara hoş geldiniz!

Alpin kuşak ılıman ve tropik iklim kuşağındaki yüksek dağlarda ağaç sınırının üzeri ve kar sınırının altındaki bölge olarak tanımlanıyor. Alpin kuşağı başladığı yer (alt sınırı) dünyanın farklı bölgelerine göre değişiklikler gösterebiliyor: Örneğin, İskoçya'da deniz seviyesinden 1000 metreden, İsviçre Alpleri'nde 2000 metreden ve Batı Himalaya Dağları'nda ise 3700 metreden başlıyor.

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Hypericum adenotrichum, ödemiş, Bozdağ

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Linum aretioides, ödemiş, Bozdağ

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Linum aretioides (2), ödemiş, Bozdağ

Alpin kuşak bitki örtüsünün en önemli özellikleri arasında ağaç topluluklarının olmaması, ancak sulak alanlar ile kurak alanların bir arada bulunması sayılabilir. Türkiye'de bölgelere göre değişmekle birlikte yüksek dağlarda yaklaşık 1800 metreden itibaren subalpin kuşak başlıyor, yaklaşık 2000 metreden sonra ise tipik alpin kuşak devam ediyor. Subalpin kuşak, ağaçların seyrekleştiği bodur çalı ve nemli çayır topluluklarının egemen olduğu geçiş kuşağı.

Alpin kuşakta su ve rüzgar, buzul hareketleri, donmayı izleyen erimeden dolayı gevşeme, taş yığınla-

rının kayması ve düşen kayalar, ince toprağın suya doyduğu zaman akan çamur ve diğer erozyon süreçleriyle devamlı ve önemli miktarda toprak hareketi mevcut. Üst rakımlara çıkıldığında, daha çıplak kaya ve taş yığınları hakim.

Alpin kuşakta kar, nispeten az rüzgar alan sel yatakları ya da kaya çatlakları gibi korunaklı bölümlerde uzun süre kalıyor. Karın biriktiği bu bölümlerde toprak çok daha nemli ve besin maddeleri bakımından zengin. Buna bağlı olarak buralarda yetişen bitkiler, dağların zirve bölümündeki dik yamaçlarda yetişen bitkilerden biraz daha farklılık gösteriyor.

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Acinos alpinus, ödemiş, Bozdağ

Bu kuşaktaki bitkiler sert iklim koşullarına adapte olmuş. Bitki örtüsü yılın büyük bir bölümünü kar altında geçiriyor. Hava ların ısınmasıyla birlikte eriyen kar altındaki bitkilerin birkaç ay içerisinde çiçeklenmesi gerekiyor. Çiçeklenmek için çok kısa olan bu sürede bitkilerin olabildiğince güzel ve gösterişli çiçek yapması lazım. Aksi taktirde çiçeği tozlaştıracak böcekleri çekemezler ve üremeleri gerçekleşmez. Alpin kuşakta ağaç bulunmadığı için rüzgarın etkisi çok yıkıcı. Alpin bitkiler kendilerini küçük küme yastıklar haline getirerek veya zemine oldukça yaklaşıarak rüzgardan olabildiğince korunmakta.

Durun bir dakika daha fazla okumayın ve hayal edin yukarıda yazdıklarımı! Çok yüksektesiniz, rüzgardan zor ayakta duruyorsunuz ve hava günlük güneşlikken 5 dakika içerisinde üzerinize sağanak yağmur, dolu veya kar yağabiliyor. Belki üçü de peş peşe. Yaşamayı hissediyorsunuz iliklerinizde ve yalnız değilsiniz. Etrafınızdaki bütün bitkiler de sizin gibi yaşama sıkı sıkı tutunmaya çalışıyor, bunu bütün yıl sürdürüyor. Hatta bütün ömürleri boyunca.

Biraz da alpin kuşakta yaşayan kuşlardan bahsedelim. Alpin ekosistemde kuşların nasıl hayatta kaldığını düşündünüz mü? Akşam saatlerinde dağların zirveleri dondurucu bir soğuğa maruz kalıyor. Alpin

habitatta yuva kuran kuşların bu dondurucu soğuktan yumurtalarını korumaları ve yumurtayı kırk derece civarında tutmaları gerekiyor. Bunu sağlayabilmek için günün 19 saatini yumurta üzerinde bekleyerek geçiriyorlar. Ne büyük bir özveri değil mi? Düşük rakımlardaki kuşlar genellikle Mart ayları başında 3-4 yavru yaparken alpin kuşaktakiler genellikle Haziran ayında ortalama 1 yavru dünyaya getirebiliyor. Bu kuşların zorlu şartlarda hayatta kalma oranını arttırması dayanıklılıklarına bağlı. Yapılan araştırmalara göre alpin kuşakta yaşayan kuşlar düşük rakımdaki akrabalarına göre yüzde 20 daha büyük ve ağır. Bu kuşlar hayatı biraz ağırdan alır, gün içindeki aktiflikleri daha azdır. Fakat yaşam süreleri diğerlerine göre daha uzun. "Bin yıllık bir haliye bin yıldan beri bağdaş kurmuş bir çınar gibi" yaşıyorlar kısacası.

Uzun süre yaşamaları yaşam döngüleri boyunca daha fazla yumurta bırakmalarını sağlıyor. Davranışsal adaptasyonları bu kuşların alpin kuşakta başarılı bir şekilde yaşamalarını destekliyor. Günün aydınlık periyodunda yumurtalarının üzerinde yaklaşık 25 dakika durup ısıttıktan sonra ortalama 10 dakika yuva etrafında besin arıyorlar. Gecenin dondurucu soğukunda ise zamanlarının yüzde 90-yüzde 95'ini kuluçkada bekleyerek geçiriyorlar.

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Minuartia saxifraga subsp. cariensis, ödemiş, Bozdağ

Eğer rüzgar ve sıcaklık düşmesi gibi doğa koşulları gündüz şiddetli hale gelirse beslenmek için ayırdıkları zaman 25 dakikadan 1 ila 6 saatte bir aralığına kadar çıkabiliyor. Bütün bu özveriye rağmen doğa koşullarının ekstrem olduğu durumlarda yumurtaların ancak yüzde 10'luk bir kısmından yavru çıkıyor. Fakat çıkan yavrular ekolojik koşullara daha dirençli. Şartlar ne kadar zor olsa da bu sürekli bir durum değil. Şartlarının uygun olduğu durumlarda ise başka bir tehdit ortaya çıkabiliyor. Çakal ve tilki gibi canlıların diyetinde yumurtalar ve genç yavrular var. Yavruları ve yumurtayı korumak için birkaç hafta gerekiyor. Bu süreç içerisinde kamuflej yeteneklerini yuva yapımında da kullanıyorlar. Yuvalar adeta habitatın bir parçası gibi görünüyor.

Eğer alpin kuşak kuşları hakkında daha detaylı gözlemler yapmak istiyorsanız dağların zirveleri sizi bekliyor. Sadece kuş işte deyip geçtiğimiz ve sonra yaşam hikayelerini paylaşarak öğrendiğimiz bu türler ile aynı habitatta zaman geçirdikten sonra giderek onlarla bütünleşeceğiz ve bu nadir habitatların değerini daha iyi anlayacağız. Bir Zen atasözü der ki "Kişi Zen çalışmaya başlamadan önce, dağlar dağ, sular sudur. Zen'in tadını almaya başlayınca kişi, artık dağlar dağ, sular su olmaktan çıkar. Ve sonrasında aydınlanınca kişi, dağlar dağ, sular sudur yeniden." Bir gün doğayı daha iyi anlamak yerine onun parçası olduğumuzu hissetmemiz umuduyla.

Fotoğraf: Volkan Eroğlu

Asperula daphneola, Nif Dağı, Kemalpaşa

Tanıdığım Baykuşlar

Yazı:
Derya Engin

“Dicle Nehri’nin sesi, Hasankeyf Kalesi’nin heybeti
mutfağın içerisine kadar giriyor. Bir anda vadinin içlerinden yankılanarak
gelen bir ses erişiyor kulağımıza.”

Bir baykuşla ilk tanışmam çocukluk yıllarıma dayanır. Bir gün babam beni yanına çağırıp karşı evin bacasının üzerine tünemiş baykuşu göstermiş ve “Hep uğursuz olduğunu söylerler ama sen inanma, güzelliğine bak, çocukluğumdan beri en sevdiğim kuşlardan biri.” demişti. Uzun uzun incelemiştim o zaman bir kukumav olduğunu bilmeden. Kocaman gözleriyle bakışmış, renklerinin uyumuna, kendinden emin ama bir o kadar sevimli duruşuna hayran kalmıştım. İnsanların uğursuz demesine bir türlü anlam veremediğimi hatırlıyorum, bugün hala şaşırıyorum. Aslında çok da inanmam genel kanının bu olduğuna, gezdiğim gördüğüm kadarıyla Anadolu’da sevilir baykuşlar. Kim bilir belki de bu inanış da zeytinyağını karalamak için türküler yazıldığı gibi sonradan yayılmıştır.

Böyle gel zaman git zaman kukumavları görmeye, uzun uzun bakışmaya devam ettim. Ta ki Hasankeyf’teki evimde ishak ile tanışana kadar. Baharın gelişiyle hemen evin yanlarındaki ağaçlardan gelen, bir cıvıltı, bir çığlık ya da bir ötüş diye isimlendiremediğimiz, sürekli bir ses duymaya başladık. İlk başlar-

da bir kuş olduğundan bile emin değilken evimize gelen kuş gözlemcisi arkadaşım bunun ishak kuşu olduğunu söyledi. Meğer minicik bedeniyle eşini aramak için bu sesi çıkarırmış. Ağaçların arasında görmesi oldukça zor olan ishaktan böylesine gür ve güçlü bir ses çıkmasını beklemeyen insan, ancak çıkıyor, neredeyse vadinin içerisinden yankılanıyor.

Vadi demişken, bir sonraki baykuş anım yine Hasankeyf’ten, mağaralarla dolu o özel vadiden. Havalarda henüz tam ısınmamış olacak ki akşam serinliğinde yarı mağara olan mutfağımızda oturuyoruz. Dicle Nehri’nin sesi, Hasankeyf Kalesi’nin heybeti mutfağın içerisine kadar giriyor. Bir anda vadinin içlerinden yankılanarak gelen bir ses erişiyor kulağımıza. Kuşçudan kaçmaz tabi, Dicle aniden ırkılıyor ve “puhu” diyor. Biraz dikkatli dinleyince sesin “puhuu, puhuu” dediğini duyuyoruz. İsminin nereden geldiği belli, Dicle kuşla ilgili detayları anlatıyor. Hemen ilk iş fotoğraflarına bakıyoruz heyecanla, gecenin karanlığında görmek mümkün değil tabi. Anadolu’da yaşayan en büyük baykuş olduğunu öğrendikten sonra Dicle’nin geçmiş puhu maceraları

nı dinliyoruz ki, ses yeniden çınlıyor vadide. Terasın kenarına koşuyor, kısık gözlerle başlıyoruz karanlık vadiyi süzmeye. “Puhuu” sesleri yankılanıyor ama kendisini görmek ne mümkün. O anda Emin’den bir çığlık geliyor, “Gördüm, orada Kale’nin köşesinde!”.

Koskocaman Hasankeyf Kalesi’nin Dicle Nehri’ne uzanan, en heybetli ve manzaraya en hakim noktasını, Küçük Saray’ın ucunu gösteriyor. Uzun uzun bakıyoruz gösterdiği noktaya, sarayın taşlarından ayırmak zor derken iki göz parlıyor gecenin karanlığında. İyice dikkatle bakınca hafif bir silüet görüyoruz, sanki Hasankeyf’in en görkemli köşesinde manzarayı izliyor, Dicle’ye selam ediyor. Hala içimizde hafif bir şüpheyi izliyorken, kalplerimiz yerinden çıkacak gibi oluyor, toplu bir çığlık yükseliyor. O uzaktaki nokta, koca kanatlarını açıyor ve tüm endamıyla gecenin karanlığında, vadinin içlerine doğru süzülüyor.

Puhuyu, o geceden sonra sık sık görür oldum aynı yerde. Benim gibi o da Dicle’ye bakıp iç çekiyor mudur, Hasankeyfliler gibi yaşadığım vadi sular altında kalırsa ne yaparım diyor mudur diye düşünüyorum her defasında.

Tanıştığım baykuşlar yalnız ishak ve puhu ile bitmiyor. Deneyimli kuşçuların olduğu bir etkinlikteydik. Kış Ortası Su Kuşu Sayımı için Bafa Gölü’nde, Kuş Okulu sonrası kalabalık bir grup gözlem yapmaya gidiyorduk. Hem kuşları saymayı öğreniyor hem de kuşlarla ilgili bilgimizi arttırıyorduk. Daha ilk geceden yeni bir ses girdi hayatıma: alaca baykuş. Hanidir kukumavı duyar, sesinden bayağı tanır olmuştum ya bu yeni bir ötüştü. Kapıkırı Köyü’nü baştan aşağı gezdik dolaştık da kendisine rastlayamadık. Zaten ilk geceden görmek fazla kolay olurdu herhalde. Tam da böyle düşünürken çok daha ilginç bir olay geldi başımıza. Ertesi sabah sayım yapacağımız noktaya doğru giderken Süreyya aracı aniden eski yıkık bir okulun önünde durdurdu. “Ben bir bakıp geleceğim” dedi ve hızla yürümeye başladı. Biz meraklı bir iki kişi arkasından takip ettik. Meğer peçeli baykuş bu yıkık binaları pek severmiş, yerlerde tüy, pelet var mı diye baktı. Vardı, kesin bir zaman buradaydı, ancak şimdi gitmişti. Hafif boynumuz bükük çıktık dışarı. Süreyya tabi öyle hemen pes etmedi, yolda ilk karşımıza çıkan amcaya buralarda baykuş görüp görmediklerini sordu. Amca cevap vermek yerine “benimle gelin” dedi. Yolum hemen yakınındaki ahırın kapısını açtı, saman balyaları arasından bize yol gösterdi. Yarı karanlık ahıra girince,

elini yukarı kaldırdı, “bakın” dedi. Parmağının ucunda, ismine yakışır renklerde ve güzellikte bir alaca baykuş. Bizim geldiğimizi görüyor, bize bakıyor ve hiç istifini bozmadan oturuyordu. Belli ki dinleniyor ve geceyi bekliyor diye düşündük. Rahatsız etmemeye gayret ederek seyrettik, bir binanın içerisinde dürbün kullanmak oldukça saçma olsa da güzellikinin detaylarını görmek için hiç de fena bir fikir olmadı. Yavaşça çıktık dışarı, yakınlığımızdan, onun sakinliğinden ve tabi ki endamından etkilenmiş, yüzümüzde tatlı bir gülümsemeyle geri yola koyulduk.

Gördüğüm son baykuşu ise aslında hala göremedim. Çok ironik oldu biliyorum ama gerçek bu, uçarkenki parlamasını, o sessiz kanat çırpışını, kayaların arasından yankılanan çığlıklarını defalarca gördüm, duydum, dinledim, ancak henüz yüz yüze gelemedik hiç. Her işte olduğu gibi bunda da sabır önemli. Üstelik ben biraz şanslıyım, çünkü o aynı zamanda henüz tanışmadığım komşum. Bir buçuk yıldır yaşadığım köydeki evimin hemen arkasında olduğunu düşündüğümüz bir evin çatısında ya da yıkıntı bir yerin içerisinde yaşıyor. Elbette hemen her bahar akşamı sesini duyuyor, zaman zaman gecenin karanlığından bembeyaz parlayarak süzülüşüne şahit oluyoruz. Seninle karşılaşmayı sabırla bekliyorum komşum peçeli baykuş.

Peçeli baykuş ile ilgili duyduğum en eğlenceli anıyı anlatmadan bitiremem bu yazıyı. Bizlere evini, yureğini açan Özlem ablamız kedileri, köpekleri, hiçbir canlıyı bizden ayrı tutmaz. Bir gün çok sevgili köpeği Ece artık eve dönsün de yemeğini yesin diye evin az dışına, sokağa çıkıyor Özlem abla, “Eceeee, Ecee” diye bağıyor. Arkasından gelen bir ses ise “şşşşş” diyor. Biraz şaşkın etrafına bakınıyor kimseyi göremiyor. Yanlış duydum diye düşünerek yeniden sesleniyor ve tekrar “şşşşş”. Bir iki kere aynı şey yaşanınca hafif kızıyor, “Aaa köpeğimi çağırıyorum ne var bunda?” diye çıkışıyor biraz sitemkar. “şşşşş” sesi bir kez daha tekrarlanınca iyice canı sıkılıyor, ancak komşuları tanıdığı için de bir yandan ihtimal veremiyor. Hemen içeri giriyor aklına gelen fikri doğrulamak için ve evdekilere soruyor: “şşşş diye öten bir kuş var mı?”, cevap hızlı geliyor: “E peçeli baykuş tabi ki abla”.

Şimdi bahçemizde her gece serenat var, bir yandan ishaklar, bir yandan kukumav ve peçeli baykuş, kesintisiz konuşuyorlar. Hepsinin sesini ayrı ayrı ve bir arada melodi gibi duymak mümkün. Anadolu’daki oyunlar, kadınlar ve türküler gibi...

Fethiye

Sınır Aşan Yaşamlar

Kuş Gözlem Grubu

Yazı:

Barış Yiğit Avcı, Selin İnce, Nazlı Ece Kaya, Sıla Ilgıt Kılınç, Şevval Ören.
Fethiye Özel Ata Ortaokulu Öğrencileri

“Bizler kuşlara olan heyecanımızı kaybetmeden lise ve üniversite yaşantımızda ve ileriki yaşamlarımızda doğaya olan hizmetimizi sürdürmeye devam edeceğiz.”

Grubumuz ilk olarak 1 Şubat 2015 tarihinde FETAV (Fethiye Turizm Tanıtım Eğitim Kültür ve Çevre Vakfı) vakfına bağlı olarak kurulmuştur. Grubumuzun amacı; su kuşlarının yaşam alanı olan sulak alan ekosistemlerinin önemi ve değeri konusunda farkındalığı geliştirmek ve bu alanların korunmasında yerel halkın aktif katılımını sağlamak, Fethiye sulak alanlarında düzenli araştırma ve izleme çalışmaları yapmak ve sayım sonuçlarıyla küresel veri toplama sistemlerine katkıda bulunmak, kendi okulumuzda ve Fethiye’deki diğer okullarda kuş gözlem ve doğa eğitimleri vermek ve her yıl düzenlenen Dünya Kuş Gözlem Günü etkinliklerini sürdürmek. Grubumuz 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturuyor ve her yıl 5. sınıflarımızdan ilgili arkadaşlarımızın katılımı ile genişliyor.

İlk etkinliğimiz kuruluşumuzdan iki ay sonra Kaya-köy’de gerçekleşti. Bu ilk etkinliğimiz olduğu için geziye başlamadan önce rehberimiz Ali İhsan Emre

Bey’den biraz teknik bilgi edindik ve rehber kitabı nasıl kullanacağımızı öğrendik. Ayrıca not almayı da ihmal etmedik. 21 Mart’ta ise Çalış Kuş Cenneti ile devam ettik. 18 Nisan’da gözlem için Fethiye-Akgöl mevkiine gittik.

23 Nisan’da ise okulumuzda Erasmus Projesi ile İtalya, Bulgaristan ve Hırvatistan’dan öğrencileri ağırladık ve onlara o ana dek yaptığımız etkinliklerin küçük bir sunumunu İngilizce olarak sunduk.

9 Mayıs’ta Dünya Göçmen Kuşlar Günü’nü kutlamak amacıyla Fethiye, Beşkaza Meydanı’nda bir gösteri düzenledik. Gösteride ilk iş olarak, insanların dikkatini çekmek amacıyla “flash mob” adı verilen dans gösterisine başladık. Yeterince izleyici topladığımıza emin olduktan sonra “Enerji ve Kuş Kardeşliği” teması üzerine konuşmamıza başladık ve günü bitirdik.

13-14 Haziran 2015'te okulların kapanması üzerine Girdev Yaylası'nda konaklayarak, bir kuş gözlem gezisi düzenledik. Bu gezide kuşlar üzerine bilgilerimiz daha da gelişmiş durumda olduğu için gezimizi rahat bir biçimde sürdürdük.

Bu etkinliklerden sonra, yaz tatilinde 3 aylık bir mola verdik. Okullar açıldığında ise grubumuza yeni katılan öğrenciler ile Akgöl ve Kayaköy gezilerini tekrarladık ve bilgilerimizi onlara aktardık.

Yeni grubumuzun da daha kapsamlı bir gezi için hazır olduğunu anladıktan sonra Bafa Gölü'ne gezi düzenledik. Bu kuş gözlemimizde Lider Sınav abimiz sayesinde kuş sayımının nasıl yapılacağını ve sayım gününün konumu ve her türlü ortam şartlarını belirlememizin önemini öğrendik. Bu arada sayımımızın Türkiye Göçmen Kuş sayısı belirlenmesinde yer almasından büyük kıvanç duyduk.

15 Mayıs 2016 Dünya Göçmen Kuşlar Günü, Köyceğiz- İztuzu

22-23-24 Ocak 2016 tarihleri arasında Seferihisar Doğa Okulu'nda "Kuş Okulu" etkinliğine aramızdan beş arkadaşımız katılarak Güven Eken, Evrim Tabur, Süreyya İsfendiyaroğlu, Ömer Döndüren, Cem Orkun Kırış ve Tansu Gürpınar gibi kuşçuların yamağı oldu. Doğa Okulu'nun tüm çalışanlarına ve bizi üç gün konuk eden, besleyen Orhanlı Köyü insanlarına çok teşekkür ederiz. Dönüşte öğrendiklerimizi büyük bir zevkle arkadaşlarımıza aktardık.

Bazı Fethiye okullarında sunumlar yaparak Fethiye sulak alanlarını ve kuş çeşitliliğini tanıtarak doğa farkındalığını artırmaya çalıştık. İlgili arkadaşlar ile iletişime geçtik.

17-18 Mayıs 2016 da iki gün süren "Bilim Şenliğimiz"de kuş gözlem grubumuzun tüm çalışmalarının sunumunu ilkokul öğrencisi kardeşlerimize ve ortaokul arkadaşlarımıza kermesle birlikte sunduk. Bu arada kermeslerden elde ettiğimiz gelire grubumuza teleskop almak en büyük hedefimiz.

Bizler bu heyecanımızı kaybetmeden lise ve üniversite yaşantımızda ve ileriki yaşamlarımızda doğaya olan hizmetimizi sürdürmeye devam edeceğiz.

Cortexiphan

Çizen : Burcu Alsan

Yavru Kuşların Bakımları, Rehabilitasyonları ve Adaptasyonları

Fotoğraf: Alaz Uslu

Yazı:
Alaz Uslu

Kuşların bakımında beslenme diyetinde en önemli faktörlerden birisi kuş doğaya döndüğünde ne yiyecekse kuşu onlarla tanıştırmak.

Kuşların üreme döneminin başlamasıyla yoğun bir yaz geçirdim. Şimdilerde ise artık son yavruları tedavi edip, dinlenmeye çekileceğim. Tecrübelerimizi paylaşalım ki birlikte daha fazla kuşu sağlığına kavuşturabilelim. Yavru kuşların büyütülmesi kesinlikle bir uzmanlık konusu. Türkiye'deki rehabilitasyon

merkezlerinin durumu maalesef pek iyi değil. Kuşların veterinerlik biliminde ayrı bir uzmanlık alanı olsa da kuşlar, üzerinde uzmanlaşılacak bir bölüm olarak görülüyor. Dolayısıyla bu konuda bizlere çok iş düşüyor.

İlk olarak yavru bir kuş bulduğumuzda ne yapacağız?

1) Her zaman ilk tercih kuşu mümkünse yuvasına ya da ailesine ulaştırmak olmalıdır.

Tabii bu noktada dikkat edilmesi gereken bir takım kurallar var. Mesela bir yavru kuşu buldunuz, yuvasını da buldunuz. Yavruyu yuvaya ulaştırdınız fakat yapmanız gerekenler bu kadarla sınırlı değil. En az 1 saat yuvayı ebeveyn kuşları rahatsız etmeyecek bir mesafede gözlemlemelisiniz. Ebeveyn kuşlar yavruyu atabilir. Bu başımıza geldi. Bir serçe yavrusunu bulduk. Sonrasında yuvasını da bulduk ve yerleştirdik. Bir gün sonra aynı yerde yuvanın altında yavrunun ölüsünü bulduk. Bu yavruyu orada bekleyseydik kurtarabilirdik. Ya da yuvayı yeni terk eden kuşları düşünelim. Tam olarak uçamayabilirler ama hoplayıp zıplayabilirler. Bu durumda bulduğumuz bölgeden uzaklaşmadan; kedi, köpek gibi yırtıcıların olmadığı bir yerde sık ağaç dallarının arasına ya da bir çalının içine bırakıp yine aynı şekilde gözlem yapmalıyız. Bu sefer anne ve baba kuşlar yavrunun yanına geliyor mu diye. Çünkü o boyuttaki bir kuş kendini yırtarcasına ebeveynlerini çağırır.

2) Yuvası bulamadınız, yuvayı buldunuz fakat ulaşmak mümkün değil, aile reddediyor ya da ortam bırakmak için güvenli değilse...

Bu durumda iş başa düşüyor diyip kuşa siz sahip çıkacaksınız demektir. Yoksa yavruyu ölüme terk etmiş olursunuz. Böyle bir durumda da öncelikle kuşun gelişiminin ne aşamada olduğuna bakmalısınız.

Genel Ötücülerin Olgunlaşma Şeması (Türlere göre değişkenlik gösterebilir.)

Bu aşamaları hala büyümekte olan söğüt serçesi yavrusu "Diren" ile görelim. Üç kardeş olarak yuvalarının içinde olduğu leylek yuvası fırtınada düşünce yetim kaldılar. Yaşadıkları travma hiç kolay değildi ki geldikten sonra iki kardeşi maalesef çok kısa bir zaman sonra hayatlarını kaybettiler. Diren adı da oradan geliyor.

Yumurtadan Yeni Çıkmış Yavru Kuş:

0-3 Günlük: Gözler açılmamıştır, karnının üstünde yatar halde durur.

Yavru Kuş:

3 Günlük: Gözler açılır.

4 Günlük: Birincil kanat tüyleri deriyi delmeye başlar, deriden fışkıran mavi tüplere benzer.

6 Günlük: Yavru, ebeveynlerinin alarm çağrılarına yanıt verir.

7 Günlük: Birincil kanat tüyleri kılıflarını yırtar.

10 Günlük: Yavru tetiktedir, kanatlarını ve bacaklarını esnetir.

Deneyimsiz Kuş:

13-14 Günlük: Kanat çırpabilir ve daldan dala atlayabilir, tamamen tüylenmiştir, henüz kısa kanatlara ve kuyruğa sahiptir, yuvayı terk eder.

14-28 Günlük: Yuvaya geri dönmez ama hala ailesi tarafından civardaki ağaçlarda ya da yerde beslenmeye devam eder.

Maalesef Diren'in burada olması gerektiği gibi bir fotoğrafı olmayacak çünkü yuvayı terk ettiğinde onu doyuran ebeveyni bendim; ama Diren şanslıydı. Çünkü ondan sadece 1 ay kadar büyük olan yetim arkadaşı ağaç serçesi Jack, Diren'e sahip çıkmıştı. Beslenmesinde bana yardım edip, onunla birlikte vakit geçirmeye başladı.

Jack ise, üç günlükken yuvasından düşmüş halde bulunmuştu. Yönlendirmelerimle gayet güzel büyütüldü fakat insanlar tarafından büyütüldüğü için ailesi olarak insanları görüyor. Doğaya dönebilmesi için adaptasyon şart bu yüzden bana geldi. O sırada yolları Diren'le kesişince ve Diren'e olan tutumu aklımıza "zaten ailesi olarak insanları görüyor bundan sonra yavru serçeleri insana değil de türdeşine büyütsek" fikrini getirdi. Bu sayede Jack hem mutlu olduğu insanlarla olacak hem de çok kutsal bir görev üstlenip projemizin kahramanı olacak.

3) Ebeveynliğe başlayalım (Rehabilitasyon Süreci)

Yavruyu aldıktan sonra ilk yapılacak şey, olası dehidrasyonu önlemek için birkaç damla su içirmek olmalı. Çünkü kuşların üreme dönemi sıcak yaz aylarıdır ve bir kuşu bulduğunuzda saatlerdir aç susuz beklemiş olabilir. Bu noktada ise uzun süre aç susuz kalmış kuşlara bir anda bolca su içirilmez, bir anda karınları tıka basa doyurulmaz. Yavaş yavaş dehidrasyonun etkisi azaltılıp içirilen su miktarı ve yedirilen mamanın miktarı artırılır. İçirilmesi gereken suya değinecek olursam içtiğimiz sudan başka bir şey değil. Bazı veterinerler, maalesef şekerli su içirilmesini savunuyor. Şeker kuşları krize sokar ve ölümlerine sebep verir. Kesinlikle şekerli su içirilmemelidir.

Yavru kuşları bulduğunuzda ilk birkaç gün size güvenmeyeceği için ağızlarını açmazlar. Ağızlarını açmadıkları için beslemek ya da su içirmek biraz zor olabilir. Su içirmenin kolay bir yolu var. İşaret parmağınızı içilebilir bir su dolu bardağa daldırın. Parmağınızın ucunda birikip damlamak üzere olan su damlasını kuşun burun deliklerine değdirin. Otomatikman içtiğini göreceksiniz. Anlatmak istediğim parmakta biriken su damlasını fotoğraflarda görebilirsiniz. Yukarıdaki ilk fotoğrafta yumurtadan çıktığı günden bu yana birlikte olduğumuz yavru bir söğüt serçesi olan Diren'e su içiriyorum. Kendisi benim ebeveynliğimi kabul ettiği için ağzını açmakta zorluk çıkartmıyor. Hemen altındaki fotoğrafta ise yuvayı terk edeli birkaç saat olan tam anlamıyla uçamayan bir akkarınlı ebabil yavrusuna su içiriyorum. Daha beni tanımadığı için ağzını açmayı geçtim, benden korkuyor.

Ne yedirebilirim?

Nasıl bir ortamda tutmalıyım?

Kuşu türüne uygun bir diyetle besleyebilmek gerekir. Suyu içirdikten sonra, kuşu geçici olarak sakın bir yere alıp, artık araştırma yapmaya başlayabilirsiniz. Araştırma konunuz, bulduğunuz yavru kuşun türünü tespit etmek. Yavru kuşun türünü bilmeniz demek, o kuşu ne ile ve nasıl besleyeceğiniz, nasıl bir ortamda tutacağınızı bilmek anlamına geliyor. Çünkü her kuş aynı diyetle beslenmiyor. Böcek yiyen var, tohum yiyen var, et yiyen var, var da var. Ya da annesi babası ona kusarak mı mama getiriyor, yoksa direkt yakaladığı böceği mi getiriyor, yoksa yavru kuş hemen yürümeye başlayıp annesiyle tarlada koşturuyor mu? Bunlar önemli noktalar. Aynı şekilde kuşların yuva ihtiyaçlarını da türe uygun şekillerde yapmalısınız. Kimi kuş yumuşak tabanlı yuva ister, kimi kuş ağaç dallarından oluşan bir taban ister, kimi yuvaya ihtiyaç bile duymaz.

Beslenme için;

Serçeler, ispinozlar, baştankaralar: Tavuklu kuru kedi mamasıyla ve kültürde yetiştirilmiş un kurtlarıyla büyütülmeli. Kendileri yemeye başladığında diyetleri meyveler, kanarya yemi ile çeşitlendirilmeli. Yavrular çok küçükken yapılan mama enjektörle verilmeli. Büyüdükçe parça şeklinde tavuklu kuru kedi maması verilebilir.

Saka, florya, isquete, kocabaş, ketenkuşu: Buğday rüşeymi, katı haşlanmış yumurta sarısı ile karıştırılıp, su ile mama kıvamına getirildikten sonra enjektörle verilmeli.

Ardıçlar, bülbüller, kızılgerdan, kızılkuş: Ta-

vuklu kuru kedi mamasıyla, yağsız kıymayla, tavuk göğüs etiyle ve kültürde yetiştirilmiş un kurtlarıyla büyütülmeli. Kendileri yemeye başladığında diyetleri meyve ile çeşitlendirilmeli. Yavrulara her zaman parça şeklinde tavuklu kuru kedi maması verilebilir.

Ebabiller, kırlangıçlar: Tavuklu kuru kedi mamasıyla ve kültürde yetiştirilmiş un kurtlarıyla büyütülmeli. İleriki süreçte yağsız kıyma ve tavuk eti de eklenebilir. Yavrulara her zaman parça şeklinde tavuklu kuru kedi maması verilebilir.

Gece/gündüz yırtıcıları: Tamamen parça et (kırmızı ve beyaz) ile büyütülmeli. Kalsiyum ihtiyaçları için kemikli küçük parça etler verilmeli.

Kargalar, saksaganlar: Tavuklu kuru kedi mamasıyla, yağsız kıymayla, tavuk göğüs etiyle ve kültürde yetiştirilmiş un kurtlarıyla büyütülmeli. Kendileri yemeye başladığında diyetleri tuzsuz ve kavrulmamış ceviz, fındık ve meyve ile çeşitlendirilmeli. Yavrulara her zaman parça şeklinde tavuklu kuru kedi maması verilebilir.

Güvercinler, kumrular: Tahıllar ile büyütülmeli. Yavru çok küçükse buğday rüşeymi, katı halde haşlanmış yumurta sarısı ile karıştırılıp, su ile mama kıvamına getirildikten sonra enjektörle verilmeli. Biraz büyüdükten sonra kavanoz metoduna geçilmeli. Kavanoz metodunda bir kavanoza buğday, bulgur, mısır gibi tahılları doldurursunuz. İçerisine balçık kıvamına gelene kadar ılık su eklersiniz. Kavanozun ağzını tülbent gibi bir şeyle sarıp ufacık bir delik açar kuşun gagasını delikten içeri sokup, kavanozu ters çevirirsiniz.

Martılar, kıyı kuşları: Martı yavruları ve kıyı kuşları genellikle kendi başlarına mamalarını yiyebilir. Martılarda bazen sizin yardım etmeniz gerekebilir. Bu sınıftaki kuşlar, tavuklu kuru kedi maması, yağsız kıyma, tavuk göğüs eti, balık ile beslenmeli.

***Tavuklu kuru kedi maması yavru bir kuşun yiyebilmesi için son derece serttir. Bu sebeple ılık su konulmuş bir bardakta tavuklu kuru kedi mamasını yarım saat bekletirseniz, su emip yumuşacık olur. Rahatlıkla istenen kıvama ve boyuta getirebilirsiniz. Yavrular çok küçükse mama enjektöre çekilip verilmeli. Yavruların su ihtiyacı genellikle yedikleri şeylerden sağlanıyor. Ama yine de emin olmak için her öğünden sonra bir iki damla su içirmesi faydalı. Doyurma seansı kuşun kursağının dolmasına bağlı. Dolana kadar besleme yapılmalı. Besleme her 30-60 dakikada bir tekrarlanmalı sabah 8 de başlayan besleme akşam 9 gibi kesilmeli. Besleme yapılırken kuşun kafasının tam 90 derece yukarıya kaldırılmış olduğundan emin olunmalı. Yavru kuşların beslenmesinde piyasadaki bebekler için tasarlanan kaşık mamaları ve süt/süt ürünleri uygun değil. Mamalarda hayvansal enzimler vardır, sütteki laktozun sindirimi kuşlarda yok. Birçok yerde petibör bisküviler öneriliyor asla verilmemeli. İçerisinde şeker ve pişmiş un barındırır.

Şişmiş sapsarı olmuş kursağı gördüğünüzde besleme kesilmeli. Sağda besleme yapılırken yavru kuşun kafasının 90 derece yukarı kalkmış hali. Bu sayede ağızdan kursağa giden kanal en açık halinde olacağı için kuş yutkunma için fazladan enerji harcamayacak.

Beslenme diyetinde en önemli faktörlerden birisi kuş doğaya döndüğünde ne yiyecekse kuşu onlarla tanıştırmak. Mesela ben mutlaka canlı böcekler ya da doğada yedikleri bir takım meyveleri öğretiyorum. Böcekler için evde oluşan güveler, gece kelebekleri, çekirgeler ideal. Sinek verilmesini doğru bulmuyorum. Birçok bakteri taşıyorlar.

Güveler ve gece kelebekleri için hava karardıktan sonra bahçede çimenlik bir alanda ya da balkonda otururken bile bir ışık kaynağı ile çok rahat kendinize çekebilir ve kolaylıkla yakalayabilirsiniz. Ya da internetten un kurdu siparişi verebilirsiniz. Ben kendi un kurtlarımı üretmeye başladım.

Şimdi kuşu tutacağımız yere değinelim. Öncelikle yuvaları aklımıza getirelim. Yuvalar şekil olarak bir çorba kâsesini andırmıyor mu? O halde biz de yumuşak, steril yumuşacık bir havluyu yuvarlak bir kahve kupasının içine serip yumuşak ve sıcak tutacak çukur bir zemin oluşturabiliriz. Daha sonra da kuşun üşümemesi için havlunun kupadan taşan kısımlarını kupanın üstünü örtecek şekilde kapatabiliriz. Bunu yapmamızdaki amaç havlu ile kuşun arasında kalacak boşluk hacmini minimize edip, kuşun kendi hararetiyle ısınabilmesini sağlamak. Özellikle daha tüyleri tamamlanmayan yavrular üşüme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Tabii bu noktada da mutlaka kuşun türüne göre düzenleme yapılmalı. Bu şekilde yuva ihtiyacı duyan kuşlar, ötücüler, kargalar, güvercinler, ardıçlar gibi türler. Bir eabil yavrusu direkt tırnaklarıyla tutunabileceği bir yüzeyde durdurulmalı. Bunun için de bir yere astığınız yumuşak havlu ideal. Bunu da korunaklı bir kutu içerisinde yaparsanız yavru ebabilleri ısıtmak için kutuyu havlu ile sarabilirsiniz.

Baykuş yavruları için bilinen ve yapılan bir takım yanlışlar olduğu için özellikle değinmek istiyorum. Yavru baykuşlar yuvayı henüz uçamayacak durumda iken terk eder ve yuvanın olduğu yer her neresiyse oralarda gezinir. Bu belki bir ağacın içi, belki bir çatının tepesi, belki de bir tarla olabilir. Bu şekilde ayaklanmış yürür halde bir baykuş ile karşılaşsanız yapılması gereken şey, bölgeden uzaklaşmadan oradaki ağaçlardan birinin dalına koymak.

Çünkü bu onun doğası. Yuvadan düşmüyor ya da ebeveynleri tarafından atılıyor.

4) Doğaya döndürme (Adaptasyon Süreci)

Yavru kuşları doğaya tekrar kazandırabilmek çok önemli. Bir yavrunun sağlıklı bir şekilde tarafınızdan büyütülebilmesi için size alışması gerekir. Bunun önüne geçemezsiniz. Bir yavru kuşun size alıştığına en iyi göstergesi sizi gördüğünde ağzını açması. Ağzını açan kuşlar sağlıklı bir şekilde büyür. (Ağzını açmayan kuşları doyurabilmek için ağızlarını bizim açmamız gerekiyor. Bu da kuşu gerçekten ciddi anlamda hırpalar ve yorar. Bu sebeple ölen kuşların olduğunu biliyorum.) Dolayısıyla doğaya dönmenden önce bir nebze olsun kuşları doğaya adapte etmek gerekiyor. Buna da ilk günden başlamak gerekiyor. Kuş ne kadar küçük olursa olsun, mutlaka kendi türünün seslerini bilgisayardan açıp duymasını sağlamalısınız. Kuş büyürken kesinlikle kafeste tutulmamalı. Kuşlar hem kafese alışıyor hem de psikolojik olarak esaret fikrini benimsiyor. Bunun yerine mutlaka kuşun etrafını demir parmaklıklar olmadan seyredebileceği korunaklı bir kutu gibi bir düzenek ayarlanmalı. Yuvadan çıkma aşamasına gelen kuşların bir takım ihtiyaçları olacak. Bunlardan ilki ayaklarını güçlendirme. Bu sebeple yürüme, zıplama, koşma aktiviteleri. Bunları sağlamak için doğadan bazı materyaller kullanılmalı. Kuş doğal ağaç dallarında zıplamalı, toprak zeminde koşmalı. Bu sırada gagasının varlığını fark edip önüne gelen her şeyi ağzına alıp her şeyi ısırma denemesi yapar. Bu sayede gagasını kullanmayı, gagasında dilini kullanarak bir şeyler çevirmeyi öğrenir. Kuşların en önemli dokunma organlarından biri gagaları. Bu sürede kanatlarını da kullanmak zorunda kalır. Kanatlar kullanıldıkça gelişir.

Uçma teoriyle değil, pratik yapa yapa öğrenilir, gelişir. Uçma denemeleri yapabilmesi için mutlaka ortam sağlanmalı. Yavru tüm bunlar yapılırken serbest bırakılacağı güne kadar serbest bırakılacağı bölgeyi izlemeli, dışarıyı seyretmesi için cam önünde vakit geçirmesine izin verilmeli. Benim tavsiyem sineklik arkasında bu ortam sağlanırsa, etraftaki kuşların seslerini duyabilir (Bu sayede dışarıdakilerin tecrübelerini kazanır, mesela o an oradan geçen bir yırtıcıya yapılan alarm çağrılarını öğrenip onun tehlikeli bir tür olduğunu öğrenir.), karşılık verebilir hatta dışarıdakileri çağırıp onların gelmesiyle onlarla tanışıp temasa da geçebilir. Bu da doğaya döndüğünde tanıdık kuşlarla bir arada olacağı için hayatta kalma şansını arttırır.

Aksi halde ne mi oluyor? Size bir örnek vereyim şimdilerde keneye mücadele kapsamında kafes ortamında yetiştirilen kınalı keklik salımları yapıyor. 50 erkek, 50 dişi bireyden oluşan 100 bireylik kınalı keklik kolonisi serbest bırakılmış ve 18 haftada tümü ölmüş. Sebebininse yırtıcılar tarafından avlanmaları olduğu anlaşılmış.

Bulgular

Haftalık yapılan gözlemler ile yaşayan ve ölen birey sayıları tespit edilmiş. Salınan 100 birey 18 hafta içinde doğal predatörleri tarafından avlanarak tamamen yok edilmiş.

Hafta	Yaşayan Birey Sayısı	Bacak Halkalarından Numaraları Tespit Edilen Birey Sayısı	
		Dişi	Erkek
1. Gecenin Sabahı	90-95	-	-
2. Gecenin Sabahı	80-85	-	-
1. Hafta	65	21	29
2. Hafta	39	17	22
3. Hafta	35	15	20
4. Hafta	23	10	13
5. Hafta	24	10	14
6. Hafta	16	8	8
7. Hafta	15	8	6
8. Hafta	14	5	7
9. Hafta	8	-	-
10. Hafta	5	2	2
12. Hafta	5	3	2
14. Hafta	2	2	-
16. Hafta	2	2	-
18. Hafta	-	-	-

Sonuç ve Öneriler¹

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan, çiftlik şartlarında insan eliyle yetiştirilen kekliklerin doğaya adaptasyonlarının başarısız olduğu görülmüş. Farklı araştırmacılar da benzer bulgu ve sonuçlar bildirmiş. Bu başarısızlığın en önemli nedeni salınan hayvanların evcil olmaları ve kendilerini doğal düşmanlarına karşı koruyamamaları olarak belirlenmiş. Keklik sayısının azaldığı bölgelerde keklik salımı yerine popülasyonun korunmasının daha etkili olacağı düşünülüyor.

Keklik popülasyonlarının tamamen yok olduğu ya da keklikler için uygun habitatlara keklik kazandırmak için yapılacak yerleştirmelerde kullanılacak bireylerin yetiştirilmesi ve salım teknikleri üzerine yeni çalışmalar yapılması ve daha uygun yetiştirme ve salım tekniklerinin belirlenmesi doğru olur. Bu bağlamda üretme istasyonlarında doğal şartlara yakın ve insan ile ilişkisinin minimize edildiği bir üretim şekli uygulanabilir. Ayrıca salım teknikleri de araştırılarak, farklı yaş ve mevsimlerde salım denemeleri yapılmalı ve uygun salım yaşı ve mevsimi belirlenmeli. Ancak bu çalışmalar yapılana kadar yapılacak salımlar da bölgelerin belirlenmesinde kekliğin doğal düşmanlarının olmadığı ve/veya az olduğu bölgeler seçilir ise yaşama oranlarının artabileceği düşünülüyor.

Keklik yerleştirme çalışmalarında, popülasyon büyüklükleri yeterli olan bölgelerdeki doğal sürülerden, sr dinamiklerini bozmadan yakalanacak kekliklerin kullanılmasının çok daha başarılı sonuçlar vereceği de düşünülüyor.

(1 <http://yayin.ogm.gov.tr/yaydepo/620.pdf>)

Yaz başından beri bu sene bir şekilde yolumuzun keşiştiği bazı yavru kuşları listelemek gerekirse;

- 1 adet saksağan
- 3 adet söğüt serçesi
- 1 adet ağaç serçesi
- 1 adet serçe
- 4 adet ebabil
- 1 adet boz ebabil
- 1 adet akkarınlı ebabil
- 3 adet gümüş martı
- 14 adet ev kırlangıcı
- 1 adet küçük karga
- 1 adet büyük baştankara
- 18 adet güvercin

Eğer bir yavru bulursanız, iletişime geçebilirsiniz. Her zaman yardım etmeye hazırız. Canla başla gece gündüz demeden birlikte rehabilitasyon yaptığımız Ahmet Ufuk Işık'a, bana bu yazıyı paylaşma fırsatı sundukları için Doğa Derneği'ne ve Doğa Okulu'na teşekkürler.

Kuşlar için Sığla Ormanları

Yazı:

**Ekolog Dr. Okan ÜRKER, NATURA Doğa ve
Kültür Koruma Derneği**

Bugüne kadar sıgla ormanlarında ortanca ağaçkakan, yeşil ağaçkakan, sarıasma, orman çulluğu, gri balıkçıl, büyük baştankara, ispinoz, alakarga, karatavuk, ardıç, çıvgın, ak kuyruksaltayan, kızılgerdan, kara kızilkuyruk, küçük batağan, şahin, alaca baykuş, gökkuzgun, sakarmeke, bülbül, saka ve florya gibi farklı özelliklere adapte olmuş yaklaşık 50 farklı kuş türü kaydedildi.

Anadolu doğasını merak eden herkesin bir şekilde ucundan kıyısından hikâyesini bildiği, tanımak istediği sıgla ormanlarının esasen şimdiye kadar bilinenleri buz dağının görünen kısmı kadar. Anadolu sıgla ağacı (*Liquidambar orientalis*) Türkiye'nin güneybatı bölümünde ve kısmen Rodos Adası ile Kıbrıs Adası'nda yayılış gösteren ve dünyada başka hiçbir yerde bulunmayan relikt (kalıntı) endemik bir ağaç türü.

Dere boylarında ve taban suyu yüksek alanlarda gruplar halinde veya tek tek görülen bu ağaç türü, Aydın Çine Çayı ile Hatay Asi Nehri arasında kalan kıyı bölümünde parça parça yaşıyorken, yoğunlukla Muğla'nın güneyinde yer alan Marmaris, Köyceğiz, Ula, Gökova, Dalaman, Ortaca ve Fethiye ilçelerinde koruluklar veya orman parçaları şeklinde görülmekle birlikte sağlıklı biçimde yoğunlaşarak orman

oluşturabildiği en önemli yer Köyceğiz Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB). Orman oluşturduğu alanlar; eğimin düşük olduğu veya tamamen düz zeminlerde mutlak surette yüksek taban suyu, derelerin taşıdığı verimli alüvyal topraklar, nem, bol yağış ve sıcaklığa sahip olmalı. Bu isteklerinden dolayı Sığla ormanları yıl boyunca suyun hiç eksik olmadığı ve bünyesinde bataklıkların da yer aldığı bir çeşit su basar orman ekosistemi özelliği sergilemekte.

Sığla Ormanları'nın alanı 1949'da 6.312 hektar iken (Huş, 1949), 1987'de 1.337 hektara düşmüştür (İktüeren ve Acar, 1987). Günümüzde ise yapılan plantasyon çalışmaları ve çeşitli koruma çalışmaları sonucunda yaklaşık 2 bin hektar civarında bir sıgla ormanı varlığı kaldığı tahmin ediliyor.

Fotoğraf: Okan Ürker

Kalan bu miktarın yaklaşık yüzde 60'lık bölümü ise (yaklaşık 770 hektar) Köyceğiz Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırlarında bulunuyor. Bahsi geçen orman varlığını Anadolu'nun toplam orman varlığı olan yaklaşık 21 milyon hektar ile karşılaştırdığımızda sığla ormanlarının okyanusta bir su damlası bile olmadığı açık biçimde ortaya çıkıyor.

60 Milyon yıldır dünya üzerinde yaşayan bu relikt (kalıntı) ağaç türünün bilimsel adı *Liquidambar orientalis*; 'liquid (ingilizce) sıvı', 'ambar (arapça) hoş koku', 'orientalis (ingilizce) doğu' yani "hoş kokulu sıvı" anlamına geliyor. Bu adı almasındaki en önemli neden ise ağacın gövdesinin yaralanması sonucu elde edilen bir tür reçine, balzam olan sığla yağı. Yağ, yüzlerce yıldır alternatif tıpta mide rahatsızlıklarının önlenmesi; cilt, deri rahatsızlıklarının giderilmesi;

kozmetik sektöründe parfümlerde bulunan uçucu yağları tutarak kokunun daha kalıcı olması amacıyla kullanılmakta olan değerli bir odun dışı orman ürünü.

Yaşadığı yörelerde "günlük ağacı" olarak da tanınması bu yağın üretimi sırasında geriye kalan kabuğunun (buhur) tütsü olarak cenazelerde, ibadethanelerde ve psikolojik rahatsızlığı olanlar için kullanılmasından kaynaklanıyor. Çıkardığı hoş kokunun iyileştirici etkisinden dolayı çeşitli zamanlarda terapi ormanı gibi kullanılmış olması ağacın

yalnızca maddi değil manevi anlamda da önemli olduğunu gösteriyor. Özellikle cenazeler sırasında yakılan tütsü kabuğundan çıkan dumanın; ölünün ruhunun ölümsüzlüğe yani ruhlar alemine karıştığını sembolize etmesi açısından bu ağacın kutsallığına işaret ediyor. Öte yandan yöre halkları nazarında ağacın kutsallığına en somut örnek; nevrüz gecelerinde Marmaris, Köyceğiz ve Fethiye'de kadınların bu ormanlara giderek buldukları yaşlı sığla ağaçlarına sarılıp "Al marazımı (dert) ver guvatımı (kuvvet)." diyerek bu ağaçtan dilekte bulunmaları.

Fotoğraf: Okan Ürker

Sığla ormanları, Ekincik, Köyceğiz, Muğla

Fotoğraf: Okan Ürker

Sığla yağı üretimi

Bu kadar farklı özellik ve değeri bir arada taşımasına rağmen, ağacın gövdesinden elde edilen yağın uzun yıllar kimya sanayinde fiksator (sabitleyici) olarak kullanılmasının ardından kimyasal fiksatorlerin yaygınlaşmasıyla birlikte ekonomik önemini kaybetmesine neden olmuş.

Eskiden Türkiye’de 20 ton dolaylarında sığla yağı elde edilirken, günümüzde sığla ormanlarının azalmasıyla yılda ancak 3-4 ton sığla yağı elde edilebiliyor. Yağa, yurt içinden ve yurt dışından yoğun talep olmakla beraber, yeterli miktarda üretim olmadığı için bu talep karşılanamıyor. 2000’li yıllarla birlikte artık parfümeri sanayinde sentetik fiksatorler kullanıldığından eskiden olan talepler azalmış ve sığla yağı üretimi 1 tona kadar düşmüş. Günümüzde bu üretimin büyük çoğunluğu kaçak yollarla bilinçsizce devam etmekte ve kalan sığla orman parçalarında baskıyı arttırmakta.

Fakat bu ormanların yok oluşun eşiğine gelmesindeki esas faktör 1950’lerden günümüze sistematik biçimde gelişen kentleşme politikaları sonucu kentlerin gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere kırsaldaki orman alanlarının tarım alanlarına dönüştürülmesi olarak bahsedilebilir. Şöyle ki taban suyu yüksek, tarıma son derece elverişli yerlerde yetiştirildiği için Anadolu sığla ormanları kesilerek veya orman toprakları drene edilip kurutularak narenciye bahçelerine dönüştürülmüştür. Yakın zamanda narenciye üreticiliğinin yanı sıra bu araziler turizm tehdidi altında da kalmaya başlamıştır.

Sığla yağı üretimi sonucu yaralanmış ağaçlar

Bunun yanı sıra drenaj, kuraklık ve su rejiminin bozulması gibi sebeplerden dolayı Anadolu sığla ormanlarında tuzlanma ve kurumalar da yaşanıyor.

Tarihsel süreçte yöredeki toplumsal yapının şekillenmesinde de önemli roller oynamış olan Anadolu sığla ağacı günümüzde neredeyse yok oluşun eşiğine gelmiş olup, bu özel durumu nedeniyle IUCN Tehlike Kategorileri'ne göre hazırlanan listede, "Doğada Orta Vadeli Gelecekte Yüksek Tehdit Altında Olan Türler" kategorisinde yer alıyor (Ekim ve diğ., 2000). Yine bu özel durumu nedeniyle, 2001 yılında EUFORGEN tarafından "Değerli Yapraklılar" kategorisine alınarak, Avrupa çapında korunacak bir tür olarak kabul ediliyor (Alan ve Kaya, 2003). Anadolu sığla ormanları bu özel durumu ve nadirliğinin yanı sıra, barındırdığı ekolojik, ekonomik ve sosyolojik önemleri ve özellikleri hep birlikte ele alındığında bir hassas orman ekosistemi özelliği de göstermekte olup bu durum da acil ve özel koruma önlemlerinin alınmasını gerektirmekte (Ürker, 2014).

Bu özel ormanlara ilişkin yapılabilecek en doğru ve kalıcı koruma metodu ise son yıllarda dünyada yeni yeni kullanılmaya başlanan ve parçalanmış ormanlarda oldukça etkili sonuçlar sunan koridor metodunun tatbik edilmesi. Parçalanmış ve bağlantısı kopmuş sığla ormanı parçaları kısa sürede yok oluyor. Sığla ormanları içerisinde yaşanan parçalanma

süreci ya orman işgallerinin devam etmesine bağlı olarak direkt yok oluş şeklinde ya da drenaj kanalları yoluyla taban suyunun düşmesine bağlı olarak dolaylı yollardan gerçekleşiyor. Biyolojik koridorlar ise orman parçaları arasındaki yapıyı tekrardan güçlendiriyor. Koridorlar ile birleştirilen orman kümeleri arasında genetik çeşitlilik korunmuş, bu yolla türlerin yaşama kapasiteleri ve sürdürülebilirlikleri artırılmış oluyor. Orman kümeleri arasındaki bağlantıların sağlanması ya da var olan bağlantıların güçlendirilmesi ekoloji ve arazi koruma planlarında önemli bir yere sahip.

2010 yılından bu yana öncelikle Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB'nde başladığımız koruma çalışmalarını zaman içerisinde Marmaris, Fethiye, Dalaman ve Gökova'ya genişleterek son 6 yılda birçok ağaçlandırma çalışması (toplamda yaklaşık 10 bin Sığla fidanı), koruma eylem planı, doktora tezi, araştırma projeleri, makaleler, bilimsel toplantılarda sunumlar, Sığla Festivalleri, Sığla Çalıştayı ve çeşitli farkındalık arttırma eylemlerinin gerçekleştirilmesine öncülük ediyoruz. Bu koruma çalışmalarının sürdürülebilirliğini sağlamak ve etkisini arttırmak amacıyla yöredeki çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, üniversiteler, belediyeler ve gönüllülerden meydana gelen Sığla Çalışma Grubu'nun oluşturulmasına vesile olduk.

Fotoğraf: Okan Ürker

Toparlar, Köyceğiz, Muğla, Genel orman görünümü

İkinci sığla ağacı dikim festivali, Fethiye

Bu olumsuz duruma karşılık -her ne kadar kısa sürede ulaşması zor görünen bir hedef olsa da- adım atılabilecek bir çözüm yolu da açık. Bu yol, basitçe işgal edilmiş bu arazilerin maddi karşılığının ödenmesi yoluyla satın alınıp yeniden ormana dönüştürülmesi.

Sonucunda bu alanlara özel orman vasfı kazandırılarak, oluşturulacak koridorların hem mülkiyet hem de yönetim açısından varlığı garanti altına alınabilir. Tüm bu gerçeklerden hareketle, NATURA Doğa ve Kültür Koruma Derneği'ni, bu çözüm önerisini hayata geçirmek üzere yörede uzun yıllardır mesai yaptığımız dostlarımızla birlikte geçtiğimiz yıl faaliyete geçirdik.

Son iki yıldır bu ormanlardan en küçüğü 30 hektar, en büyüğü 250 hektar büyüklüğünde olan Fethiye, Dalaman, Ortaca, Köyceğiz, Gökova ve Marmaris dolaylarında bulunan 10 adet farklı (doğal, yarı doğal ve plantasyon; insan eliyle dikilmiş) parçada çeşitli yaban hayatı araştırmaları gerçekleştiriyoruz. Bu çalışmada esas odağımız memeli hayvanlar olsa da mantar, bitki, kız böceği, kelebek, amfibi, sürüngen ve kuş gibi canlı gruplarını da düzenli olarak izlemeye gayret ediyoruz. Araştırmanın ana gayesini öncelikle bu kendine has orman ekosistemine adapte olmuş canlı gruplarının biyolojik ve davranış özelliklerini de dikkate alarak envanterlerini ortaya çıkarmak oluşturuyor. Önem arz eden diğer bir

Ancak bunca yıldır yaptığımız onlarca çalışmaya rağmen, sığla ormanlarının gerçek anlamda yaşamlarına devam edebilmelerinin yegane yolu çok basit bir şekilde yukarıda bahsi geçtiği üzere bu paramparça olmuş orman dokularının ağaçlardan yamalar şeklinde kurulacak koridorlar vasıtasıyla mevcut alanlarını genişletebilmesine bağlı. Bu süreç maailesef o kadar basit değil. Zira parçalanmış orman dokularının yerini yıllar içerisinde tapulu veya 2B işgal tarım alanları almış durumda. Bu alanların gerisin geriye devlet eliyle alınması ise günümüzdeki politik yapı göz önüne alındığında pratikte hemen imkansız.

mesale ise, oluşturmaya planladığımız koridorların süksesyon (kademeli değişim) süreçlerini inceleyerek yaban hayatını ne şekilde etkileyeceklerini tespit edebilmek. Son olarak yapılan araştırmaların ışığında her canlı grubu için bu ormanlara yönelik indikatör (gösterge) türleri tespit ederek, bu türlerin izlenmesi yoluyla ormanın geleceğine yönelik kestirimde bulunmak.

Bugüne kadar sığla ormanlarında ortanca ağaçkakan, yeşil ağaçkakan, sarıasma, orman çulluğu (lökeşe), gri balıkçıl, büyük baştankara, ispinoz, alakarga, karatavuk, ardıç, çıvgın, ak kuyruksallayan, kızılgerdan, kara kızılkuş, küçük batağan, şahin, alaca baykuş, gökkuzgun, sakarmeke, bülbül, saka ve florya gibi farklı özelliklere adapte olmuş yaklaşık 50 farklı kuş türü kaydedildi. Esasen bu rakam farklı habitatlar ile kıyaslandığında, tür zenginliği açısından çok zayıf kalıyor. Çalışma yapılan alanlar birbirleriyle karşılaştırıldığında ise çeşitlilik katsayılarının düşük, benzerlik katsayılarının ise çok yüksek olduğu görülüyor. Bu durum ise sığla ormanlarının stabil biyo-ekolojik yapısından kaynaklanıyor.

İki yıllık gözlemlerin ışığında, Sığla ormanları için kuşlar üzerinden gösterge türleri olarak; yeşil ağaçkakan ve sarıasma, bu ormanların en doğal, parçalanmamış ve en az tahribata uğramış bölümlerinde rastlanıldığı için seçildi.

Kaynaklar:

- Alan, M., & Kaya, Z. (2003). *Oriental Sweet Gum (Liquidambar orientalis Mill.)*. EUFORGEN Technical Guidelines.
- Ekim, T., ve diğ., 2000. *Türkiye Bitkileri Kırmızı Listesi, (Red Data Book of Turkish Plants) (Pteridophyta and Angiospermae)*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Van 100. Yıl Üniversitesi Yayınları, 246 Syf, Ankara.
- Huş, S., 1949. Reçine ve Sığla Yağı Elde Etme Metotları. Tarım Bakanlığı, OGM Yayınları, Özel Sayı: 36.
- İktüeren, Ş., & Acar, İ., 1987. Sığla Ağacı'nın (Liquidambar orientalis Mill.) Doğal Yayılışı, Sığla Yağı Üretimi ve Pazarlaması. Ormanlık Araştırma Enstitüsü Yayınları Dergi Serisi, Cilt 33, Sayı 2, No:66, Syf.7-15.
- Ürker, O., 2014. Çevre Etiği Bağlamında Anadolu Sığla Ormanları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, VIII + 325 Syf., Ankara.

Bozkurun Toyları

Yazı:
Burçin Feran

“Anadolu’nun en nadir ve en büyük kuşlarından olan toyun yaşaması ve çoğalması için çiftçi ve çobanların büyük önemi var. Konuk olduğumuz her evden, merasına ayak bastığımız her çobandan bozkırı ve toyu dinledik. Toylara komşu olan çiftçi ve çobanlarla toyların sayısının artması için birlikte çalışmayı hayal ediyoruz.”

Anadolu bozkırlarının yok oluş sürecine tanıklık eden türlerden biri de toy. Toylar, yaşam ve üreme alanı olarak bozkır habitatını tercih ediyor. Örneğin Orta Anadolu bozkırlarındaysanız tarım alanlarına, meralara ve tepelik açık arazilere bakın. Sürpriz bir ev sahibiyle karşılaşabilirsiniz. Hele bir de ilkbahar aylarıysa tepelerin düzleştiği eteklere dikkat edin mesela! Orada kur yapmak için bir araya gelmiş -bu toplaşma alanına nümayiş alanı veya lek alanı deniyor- bir toy kolonisiyle karşılaşabilirsiniz. Bu toplaşmada erkekler tüylerini kabartarak -aynı bir mısır patlağı gibi- dişilere sevgilerini sunar ve çiftleşirler. Bundan sonraki yuva yapımı ve yavru bakımı gibi tüm işler ise dişi toyun işi.

IUCN Kırmızı Liste kategorilerinde toylar “Hassas” kategorisinde. BirdLife International’a göre sayıları 400-1000 birey tahmin edilen Anadolu toylarının Sakarya Havzası’ndan Konya Kapalı Havzası’na, Yu-

karı Murat Havzası’ndan Burdur Kapalı Havzası’na kadar varlığını sürdürdüğü düşünülüyor. Anadolu’daki en büyük popülasyonu ise Muş’un Bulanık Ovası’nda. Bir zamanlar Anadolu’nun bozulmamış bozkırlarını süsleyen toyların, yasadışı avcılık, tarımsal faaliyetler ve yaşam alanı kaybı gibi nedenlerle sayıları hızla azaldı.

Toyların üreme alanlarına dair kısmen de olsa bilgiler olmakla birlikte kışlama alanlarını ve göç hareketlerini bilmiyoruz. Türe dair kayıtlar kuş gözlemcileri ve araştırmacılar tarafından alınsa da şu sıralar herhangi bir düzenli izleme ve koruma çalışması yok. Doğa Derneği’nden arkadaşlarım Ferdi Akarsu, Berrin Eralp, Mahmut Koyaş ve Kaan Özgencil ile birlikte 2016 baharında Orta Anadolu’da yaptığımız saha çalışmalarında toyların son durumunu anlamaya çalıştık.

Fotograf: Mahmut Koyaş

Tuz Gölü, Konya Kapalı Havzası

Fotograf: Mahmut Koyaş

Konuk olduğumuz her evden, merasına ayak bastığımız her çobandan bozkırı dinledik.

Çalıkdüzü-Çöl Gölü, Kulu ve Tuz Gölleri, Sarayönü, Seyfe Gölü, Yenipazar, Sultansazlığı ve Polatlı Önemli Doğa Alanları sınırları içerisinde toyların tercih ettiği tarım alanlarını, bozkırları ve tepele-ri taradık. Alanları 3 kilometrelik UTM karelerine böldük, bu kareleri takip ederek uygun habitatları transektler atarak ve alanı kapsayacak sayıda noktada durup teleskop ve dürbünlerimizle taradık. Bu haritalar ve kareleraj vasıtasıyla gözden kaçabilecek noktaları en aza indirmeye çalıştık.

Yaptığımız araziler boyunca Kulu Gölü ve Tuz Gölü arasındaki tarım alanlarının ve bölgeyi çok iyi bilen Süleyman Ekşioğlu'nun eşliğinde ziyaret ettiğimiz Polatlı'nın en yüksek toy popülasyonunu barındıran bölge olduğunu gördük. Diğer yandan, Sarayönü Tigem'de ve Seyfe Gölü civarında uygun üreme habitatı bulunan bölgelerde de toyları gözlemledik. Biz bu çalışmaları sürdürürken Burdur Gölü Kapalı Havzası'nda yağmura dayalı olarak üretilen ürünlerin bölge ekosistemine ve iklimine olan etkisini araştıran ekip arkadaşlarımız Adem Akyol ve Raziye İçtepe Afyonkarahisar'ın Başmakçı ilçesindeki tarım alanlarında toy gözlemlediler.

Orta Anadolu'yu gezerken ise içimizi burkan Tuz Gölü'nün geldiği durum oldu. Tuz Gölü'nün de

içinde yer aldığı Konya Kapalı Havzası'nda şeker pancarı, mısır, kiraz gibi su ihtiyacı en yüksek tarım ürünleri yetiştiriliyor. Bu nedenle yer üstü ve yeraltı suları göllere ulaşmak yerine barajlar ve sondaj kuyuları aracılığıyla tarım alanlarına yönlendiriliyor.

Sohbet ettiğimiz bir çobanın sesi yankılanıyor hala kulaklarımda: "Tatlı su kuyulardan çekilince su kalmadı, göl kurudu, toy kalmadı. Yani pancar ekilince sulu tarım toyu bitirdi kızım".

Gittiğimiz tüm alanlarda buğday ve arpanın ekildiği uçsuz bucaksız arazilerde yoğun tarım ilaçları kullanılıyor. Bu tarlalarda yuva kuran toylar ve yavruların bir kısmı hem havadan hem de traktörlerle yapılan ilaçlamaya maruz kalıyor. Bir de ürün hasadı, yavru uçabilecek hale gelmeden önce gerçekleşiyorsa, yavrular biçerdöverler karşısında ölümle yüz yüze geliyor. Anadolu'nun en nadir ve en büyük kuşlarından olan toyun yaşaması ve çoğalması için çiftçi ve çobanların büyük önemi var. Biz de saha çalışmaları boyunca yöre insanlarıyla buluştuk. Konuk olduğumuz her evden, merasına ayak bastığımız her çobandan bozkırı ve toyu dinledik. Bundan sonra toylara komşu olan çiftçi ve çobanlarla toyların sayısının artması için birlikte çalışmayı hayal ediyoruz.

Değerlerimiz

Fotoğraf: Alper Tüdeş

Doğa Derneği'ne göre doğa; düşünür, yazar, çizer. Bu düşünceler kağıtlara düşen mürekkep lekelerine değil, dağlardan denizlere savrulan nehirlerle, milyarlarca canlının ahenk içindeki yaşamına, atomun çekirdeğine ve evrenin sonsuzluğuna kazınmıştır. Dernek, doğayı aracı kullanmadan okumanın ve çoğaltmanın peşindedir. Bu, ancak doğanın döngüsel mantığını kavramakla mümkündür. Nihayetinde, insan doğanın ta kendisidir.

Dernek, rekabetsizliği rekabetle yarıştırır. Yarışmacı ve öne geçmeci toplum ilişkileri yerine, gönüllülüğü, imeceyi ve paylaşmayı yeniden yaymaya çabalar. Özünde, doğanın ve onun parçası olarak insanın yıkımının nedeni de, insanlar arasındaki gözü dönmüş rekabet ve yalnızca kendini zenginleştirme hırsıdır.

Doğanın, yaprakların üzerine, ırmakların kıyılarına, bulutların izlerine yazılmış ve çiğnenmesi yıkıma neden olacak hakları vardır. Doğa Derneği, tüm varlıkların yaşam hakkının birbirine bağlı olduğuna ve hak kavramının parçalanmaz bir bütün olduğuna inanır. Dernek, doğanın hakkını, insanlığın yazı diline tercüme etmeyi kendine amaç edinmiştir; çünkü doğa hakkı, insanlar, diğer canlılar ve onlarla birlikte herkes için evrensel uyumun kaynağını oluşturur.

Doğa Derneği, kendini kaybedercesine büyüme kodlarıyla hareket eden egemen kültür ve düşünce biçimleri yerine, binlerce yıldır doğayla uyumun sırlarını taşıyan eski veya yaşayan kültürleri öğrenmeye, işitmeye, söylemeye, anımsamaya ve yaşamaya çabalar. Büyük merkezlerden yayılan egemen kültürün, gezegeni yok eden eğlence ve bilgilenme yöntemlerine karşı; yaşamın doğal sevinç kaynaklarına yönelir ve doğa kültürünü yaşar, yayar.

Dernek, her türlü hiyerarşik, ayırıcı, zorlayıcı, dayatıcı, cezalandırıcı ve baskıcı oluşumlara karşıdır. Hiç bir milliyet, ırk, etnik küme, cinsiyet, cinsel eğilim, dil, dini inanış arasında bir ayrım yapmaz, birini diğerinden üstün tutmaz. Doğa Derneği'nin özü, çokluk içinde birlik, birlik içinde çokluk arayışıdır.

Doğa Derneği, dolaşan bulutlar, esen rüzgarlar ve akan nehirler gibi, onları izleyen hayvanlar, kuşlar, ormanlar ve çöller gibi sınırsızlığı sınır edinir. Dernek, Anadolu'da kurulmuş olmakla birlikte, çalışmaları fiziki sınırları aşar, doğa kültürünü tüm mekanlar ve zamanlar arasında taşıyabilmek için rüzgarın sırtında meyveleri dölleyen çiçek tozları gibi savrulur.

Doğa bizim!

KUŞ SESİ

